

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity jako
prevenci rizikového chování u dětí a mládeže

Bakalářská práce

Autor:	Lucie Chromá
Studijní program:	B0923P240001 Sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce – veřejná správa
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.
Hradec Králové	2024

Zadání bakalářské práce

Autor: Lucie Chromá

Studium: F21BK0113

Studijní program: B0923P240001 Sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Název bakalářské práce: **POHLED SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ NA VOLNOČASOVÉ AKTIVITY JAKO PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE**

Název bakalářské práce AJ: THE SOCIAL WORKER'S VIEW ON THE ACTIVITIES AS THE CHILDREN'S YOUTH'S RISKY BEHAVIOUR PREVENTATION

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zaměřuje na téma trávení volného času dětí a mládeže s rizikovými prvky chování. Cílem praktické části bakalářské práce je zmapovat, jak děti a mládež ze sociálně znevýhodněných rodin tráví volný čas, jakými sociopatologickými jevy jsou ohroženy a tím celkově přiblížit problematiku volného času dětí a mládeže. Práce bude rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou část. V teoretické části budou vymezeny pojmy jako jsou význam rodiny na vývoj dítěte, volný čas dětí a mládeže a jednotlivé patologické jevy. Praktická část bude zaměřena na kvalitativní výzkum. V závěru práce bude shrnut výzkum a jeho vyhodnocení.

Miovský, M. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006, ISBN 80-247-1362-4 Matoušek, O., et al. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. Praha: Portál, 2010 ISBN: 978-80-7367-818-0 Jedlička, R. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Themis, 2004, ISBN: 80-7312-038-0

Zadávající pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Oponent: doc. MUDr. Alena Vosečková, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce Mgr. Lucií Smutkové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

Hradec Králové dne _____

_____
Lucie Chromá

V prvé řadě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce, paní Mgr. Lucii Smutkové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, investovaný čas a vstřícný přístup. Dále moje poděkování patří sociálním pracovníkům za ochotné podílení se na empirické části bakalářské práce. V neposlední řadě chci poděkovat za neutuchající podporu své rodině a přátelům.

ANOTACE

CHROMÁ, Lucie. *Pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Ústav sociální práce, Univerzita Hradec Králové, 2023. Vedoucí práce: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Bakalářská práce se zaměřuje na téma trávení volného času dětí a mládeže s rizikovými prvky chování. Hlavní výzkumný cíl, jenž se shoduje s cílem bakalářské práce, si klade za své zjistit a zmapovat, jak děti a mládež ze sociálně znevýhodněných rodin tráví volný čas, jakými sociopatologickými jevy jsou ohroženy a tím celkově přiblížit problematiku volného času dětí a mládeže. Práce bude rozdělena na dvě části, teoretickou a empirickou část. V teoretické části budou vymezeny pojmy jako jsou význam rodiny na vývoj dítěte, volný čas dětí a mládeže a jednotlivé patologické jevy. Empirická část bude zaměřena na kvalitativní výzkum. K naplnění výzkumného cíle bude využita metoda polostrukturovaného rozhovoru se sociálními pracovníky. Jejich zpracování a vyhodnocení nalezneme v závěru bakalářské práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

Volný čas, děti a mládež, rizikové chování, rodina, prevence.

ANNOTATION

CHROMÁ, Lucie. The view of social workers on leisure activities as prevention of risky behaviour in children and youth. Hradec Králové: Faculty of Arts, Institute of Social Work, University of Hradec Králové, 2023. Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

The bachelor thesis focuses on the topic of leisure time of children and youth with risky behavioural elements. The main research aim, which coincides with the aim of the Bachelor's thesis, aims to find out and map how children and youth from socially disadvantaged families spend their free time, what sociopathological phenomena they are at risk of, and thus to approach the issue of children's and youth's free time in general. The thesis will be divided into two parts, a theoretical and a practical part. The theoretical part will define concepts such as the importance of the family on child development, leisure time of children and youth and different pathological phenomena. The practical part will focus on qualitative research. The method of semi-structured interviews with social workers will be used to fulfil the research aim. Their elaboration and evaluation will be found in the conclusion of the bachelor thesis.

KEYWORDS

Leisure time, children and youth, risky behaviour, family, prevention.

Úvod.....	9
I. CÍL PRÁCE A NÁSTIN METODIKY ZPRACOVÁNÍ.....	11
II. TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1. Rizikové chování.....	13
1.1 Charakteristika problematiky rizikového chování.....	13
1.2 Syndrom rizikového chování v dospívání.....	14
1.3 Popis jednotlivých druhů rizikového chování.....	15
1.3.1 Šikana a kyberšikana.....	15
1.3.2 Požívání návykových látek.....	17
1.3.3 Delikvence a kriminalita.....	19
1.3.4 Záškoláctví.....	21
1.3.5 Autoagrese.....	21
1.3.6 Závislost na mobilních telefonech.....	23
2. Volný čas a rodina.....	24
2.1 Volný čas.....	24
2.2 Aktivní a pasivní využívání volného času.....	25
2.3 Instituce poskytující volnočasové aktivity pro děti a mládež.....	27
2.4 Činitelé ovlivňující volný čas dětí a mládeže.....	28
2.5 Rodina jako hlavní faktor ovlivňující volný čas.....	30
2.5.1 Poruchy ve výchově a funkcích rodinného prostředí.....	31
2.5.2 Výchova ve volném čase.....	32
3. Sociální práce a prevence.....	33
3.1 Sociální práce.....	33
3.2 Sociální pracovník.....	34
3.3 Prevence rizikového chování.....	35
3.4 Sociální znevýhodnění.....	36

3.5 Socializace.....	37
3.6 Finanční a sociální bariéry.....	39
III. EMPIRICKÁ ČÁST.....	40
4. Metodické ukotvení výzkumných aktivit.....	40
4.1 Formulace výzkumných cílů.....	40
4.2 Zvolená výzkumná strategie.....	43
4.3 Výzkumný soubor informantek a jeho charakteristika.....	43
4.4 Průběh výzkumného šetření.....	44
4.5 Způsob zpracování získaných dat.....	45
4.5 Etické aspekty a rizika výzkumu.....	46
5. Interpretace získaných informací.....	47
5.1 Interpretace dílčího cíle č. 1.....	47
5.2 Interpretace dílčího cíle č. 2.....	49
5.3 Interpretace dílčího cíle č. 3.....	52
5.4 Interpretace dílčího cíle č. 4.....	54
5.5 Interpretace dílčího cíle č. 5.....	56
Závěr.....	60
Seznam použitých zdrojů.....	64
Literatura:.....	64
Internetové zdroje:.....	65
Seznam tabulek.....	66
Seznam příloh.....	66

Úvod

Bakalářská práce představuje analýzu problematiky rizikového chování dospívajících z perspektivy sociální práce. Tato bakalářská práce se zaměřuje na „Pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.“

Toto téma jsem si zvolila na základě mé praxe v práci s dětmi jako pedagog volného času. V nedávné době jsem rozšířila svou činnost o spolupráci s výchovným ústavem a azylovým domem, odkud přichází některé děti na naše zájmové kroužky. Často se setkáváme s obtížemi nejen finančními, spojenými s hrazením kroužků nebo pořízováním vybavení, ale také s problematickými situacemi, jako je intervenční příjezd policie kvůli chování některých chlapců z výchovného ústavu, kteří navštěvují naše kroužky. Z mého pohledu je velmi důležité se věnovat této problematice.

Volnočasové aktivity mají potenciál poskytnout mladým lidem strukturované a smysluplné zážitky, které mohou snížit jejich sklony k rizikovému chování. Moderní uspěchaná doba přináší řadu faktorů, jež mohou ovlivnit rizikové chování. Zásadní je způsob, jakým si děti a mládež vyplňují volný čas. Často se stává, že jsou rodiče svými povinnostmi přetíženi a nedokážou svým dětem věnovat dostatek pozornosti a času. Očekávání a nároky ze strany rodičů, školy a vrstevníků mohou mít významný vliv na mladé lidi. Toto období života je velmi citlivé a často citově vypjaté. Mnozí adolescenti si procházejí tímto obdobím experimentováním a zkoušením hranic, čímž se mohou dostat do rizikových situací.

Výsledky bakalářské práce budou prospěšné jak odborné veřejnosti v oblasti sociální práce, tak i provozovatelům volnočasových aktivit pro děti a mládež. Sociální pracovníci mají jedinečný pohled na potřeby, se kterými se děti a mládež setkávají ve svém každodenním prostředí. Jejich zkušenosti a vhled mohou poskytnout cenné poznatky o tom, jaký vliv mají volnočasové aktivity na prevenci rizikového chování. Výzkumné zjištění této práce může sociálním pracovníkům pomoci lépe porozumět tomu, jak efektivně využívat tyto aktivity jako prostředek prevence a podpory zdravého rozvoje dětí a mládeže. Pro provozovatele volnočasových aktivit a organizace zaměřené na práci s dětmi a mládeží by výsledky této práce mohly sloužit jako významný zdroj

informací pro plánování a realizaci programů. Získané poznatky by mohly vést k vylepšení existujících programů a vytvoření nových, které by lépe podporovaly pozitivní sociální a emocionální rozvoj dětí a mládeže a zároveň jim poskytovaly nástroje k prevenci rizikového chování.

I. CÍL PRÁCE A NÁSTIN METODIKY ZPRACOVÁNÍ

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a empirická část. Teoretická část obsahuje tři stěžejní kapitoly. První z kapitol pojednává o rizikovém chování. Jsou zde definovány základní pojmy – charakteristika problematiky rizikového chování, syndrom rizikového chování v dospívání a jednotlivé druhy rizikového chování. Druhá kapitola teoretické části se věnuje volnému času a rodině. Nejprve představuje ve stručnosti charakteristiku volného času. Poté uvádí popisuje aktivní a pasivní volný čas, instituce poskytující volnočasové aktivity. Mimo to definuje činitele, kteří ovlivňují volný čas dětí a mládeže. Následně se věnuje rodině jako hlavnímu faktoru ovlivňující volný čas, poruchám ve výchově a výchově ve volném čase. Třetí kapitola teoretické části bakalářské práce propojuje popisuje sociální práci, osobu sociálního pracovníka a zahrnuje nástin různých typů prevence. Dále obsahuje popis sociálního vyloučení a procesu socializace.

Struktura bakalářské práce je systematicky uspořádaná. Začíná formulací hlavního výzkumného cíle, po němž následuje stanovení dílčích výzkumných cílů na základě studia relevantní literatury. Tento proces vedl k vytvoření teoretické části bakalářské práce, která poskytuje základní rámec a teoretické pozadí pro následný výzkum. Hlavním výzkumným cílem bakalářské práce je zjistit, *jaký je pohled sociálních pracovníků, jak využít volnočasových aktivit jako prostředku prevence rizikového chování u dětí a mládeže*. Hlavní cíl se dělí na pět dílčích cílů. První má zjistit, *jak sociální pracovníci pohlíží na důležitost smysluplně tráveného volného času jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Druhý má popsat, *jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří nenavštěvují zájmové kroužky*. Třetí má zjistit *jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky*. Čtvrtý má objasnit *jaký pohled mají sociální pracovníci na důležitost rodičovské výchovy v oblasti rizikového chování dětí a mládeže*. Pátý má zmapovat, *jaký mají sociální pracovníci pohled na bariéry pro smysluplné trávení volného času a jak, by je mohli sociální pracovníci pomoci odbourat*. Pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. V rámci metodologie výzkumu je provedena analýza relevantní literatury a sběr informací prostřednictvím kvalitativních rozhovorů

s odborníky z řad sociálních pracovníků. V první fázi výzkumu bude provedena analýza dostupné literatury zabývající se vztahem volnočasových aktivit a prevencí rizikového chování u dětí a mládeže. Tato literatura bude sloužit k získání teoretických znalostí a k identifikaci klíčových témat a otázek, které budou dále zkoumány v kvalitativní části práce. Při odstraňování sociálních bariér je nezbytné, aby sociální pracovník přistupoval ke klientovi komplexně. Je důležité sledovat vzájemné souvislosti a možnosti, které se vztahují k dané situaci. Pro úspěšné překonání různých překážek je klíčové zapojit další subjekty, kteří jsou s klientem propojeni a mohou hrát roli buď při vzniku těchto překážek, nebo naopak při jejich překonávání.

II. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rizikové chování

Tato kapitola se zabývá tématem rizikového chování, které úzce souvisí s obdobím dospívání. Vzhledem k výzkumnému cíli se v rámci této části bakalářské práce se zaměřím na analýzu tohoto jevu, který je klíčovým bodem mého výzkumu. Dále se budu podrobněji zabývat syndromem rizikového chování a konkrétními projevy, jako je šikana a kyberšikana, návykové látky, kriminalita, záškoláctví, autoagrese nebo závislost na mobilních telefonech.

1.1 Charakteristika problematiky rizikového chování

Rizikové chování je odvozeno od pojmu „riziko“, které pochází z italského výrazu „rizico“. Původně byl tento termín používán mořeplavci pro označení nebezpečí a obtíží, které mohly nastat během jejich plaveb. Riziko je spojováno s vysokou mírou pravděpodobnosti nezdaru, ztráty nebo nepříznivých důsledků. V kontextu chování se termín rizikové chování používá k popisu takového chování, které přináší nebezpečí nejen pro jednotlivce samotného, ale také pro jeho okolí a společnost jako celek. Rizikové chování je spojeno s vyšší pravděpodobností vzniku negativních důsledků nebo škodlivých událostí (Dolejš, 2010).

Langer (2005) definuje jako problémové děti ty, které se nedokážou zapojit do socializačního procesu, který probíhá v rámci rodiny, školy nebo jejich celkového života.

Širůčková in Miovský (2010) rizikové chování charakterizuje jako problematické, znepokojující nebo nežádoucí ve srovnání s normami konvenční společnosti, jejími institucemi a autoritami.

Miovský (2010) zdůrazňuje schopnost rozlišovat vzory rizikového chování, které jsou předmětem vědeckého zkoumání a mohou být ovlivňovány prostřednictvím preventivních a léčebných intervencí. Koncept rizikového chování zahrnuje širokou škálu různých projevů chování. Tato kategorizace umožňuje studovat různé formy chování, které mají potenciaálně negativní dopady na jednotlivce a společnost.

Problém tzv. „rizikové mládeže“ je závažným sociálním problémem, který může být částečně způsoben neustálým přehlížením a obecně nezájmem společnosti řešit situaci působení nežádoucích vlivů na mládež. Problémové chování se může projevovat různými způsoby např. agresivní chování, nerespektování pravidel závislosti, kriminální jednání, sebepoškozování nebo porušování sociálních normativů. Vymezení, co je považováno za problémové chování, se může lišit v závislosti na kultuře, sociálním kontextu a společenských normách. To, co je považováno za problémové chování v jedné kultuře, nemusí být vnímáno stejným způsobem v jiné. Problémové chování je často řešeno v rámci sociální práce, psychologie, pedagogiky a dalších příbuzných oborů.

„Sociální deviace“ neboli „deviantní chování“, tyto termíny se často používají k popisu chování, které se odchyluje od očekávaných standardů a norem společnosti. Deviantní chování se tak často považuje za podtřídu sociálního chování, která je odlišná od běžných přijatelných vzorců chování. Tato odchylka od očekávaného chování může být vnímána jako nepřijatelná, kontroverzní nebo problematická (Dolejš, 2010).

Pro většinu autorů je stěžejním prvkem rizikového vnímání mládeže možné nebezpečí spojené s chováním mladých lidí. Toto vnímání může vycházet z různých faktorů, jako je období dospívání, etnicita, osobnost jedince nebo porušování společenských norem.

1.2 Syndrom rizikového chování v dospívání

Pojem "syndrom rizikového chování" se používá k popisu chování, které zvyšuje pravděpodobnost negativních důsledků pro jedince nebo společnost.

Pojmová roztržitost může vést k existenci různých názvů a termínů, které se používají pro popis chování, které je společensky nepřijatelné nebo se odchyluje od normálního chování. Každý termín může mít specifický význam a použití, které odráží pohled a zaměření konkrétního oboru nebo výzkumného kontextu. Některé z těchto termínů a jejich významy zahrnují: abnormální chování, antisociální chování, sociálně patologické jevy, delikvenci, nepřizpůsobivé chování (Sobotková, 2014).

Syndrom rizikového chování (SRCH) je pojem, který se v odborné literatuře objevuje již mnoho let. V současné době se význam a frekvence tohoto syndromu

výrazně zvyšuje, zejména mezi adolescenty. V České republice se SRCH týká zejména mladých lidí ve věku 14-19 let (Prevence úrazů, otrav a násilí, 2014).

K tématu riziková mládež se vyjadřuje i Matoušek (2010). Autor popisuje takzvanou rizikovou mládež jako vážný sociální problém, který se historicky objevuje až okolo období novověku.

Dospívání je období života, které je náchylné ke vzniku problémového jednání. Jedná se o klíčovou fázi ve vývoji jedince, během které dochází k rychlým fyzickým, emocionálním a sociálním změnám. V důsledku těchto změn mohou mladí lidé čelit novým výzvám a stresorům, které mohou vést k problémovému chování. Někteří se mohou snažit vyrovnat se s těmito změnami nezdravými způsoby, jako je experimentování s drogami nebo alkoholem, nevhodné chování ve vztazích nebo problémy ve škole.

1.3 Popis jednotlivých druhů rizikového chování

Rizikové chování je komplexním pojmem jak ve společenskovedních, tak i medicínských oborech. Studium rizikového chování důležité jak pro porozumění faktorům, které ovlivňují lidské jednání, tak i pro navrhování interakcí a prevence s cílem snížit riziko škodlivých důsledků a zlepšit kvalitu života (Sobotková, 2014).

Rizikové chování může zahrnovat širokou škálu různých forem a projevů. Jednotlivým pojům se budu věnovat níže v podkapitolách.

1.3.1 Šikana a kyberšikana

Šikana je opakované nepřátelské chování, které jedno dítě nebo skupina dětí vykonává vůči jinému dítěti. Patří sem verbální útoky, fyzická napadání, výhrůžky, vydírání, izolace, šíření pomluv nebo posměšků a další negativní formy chování. Tyto incidenty se mohou opakovat a často jsou zaměřeny na jednoho jedince. Šikanování může způsobit šikanovanému dítěti značné fyzické, emocionální a psychické utrpení. Může se projevovat ve formě narušení sebevědomí, úzkosti, deprese, sociální izolace a podobně (Říčan, 1995).

Dolejš (2010) dále uvádí, že je šikana problém, se kterým se dnes setkáváme jak u chlapců, tak u dívek. Děti a mládež mohou projevovat různé formy nepřátelského chování, které je charakterizováno jako agresivní, hostilní nebo násilnické.

Šikana je problém, který existuje již dlouho a je spjat s lidským chováním. Odvěké lidské vlastnosti, jako je zlomyslnost a krutost, mohou přispět k tomu, že někteří jedinci využívají své síly nebo postavení k ubližování slabším. (Říčan, 1995) Důvody, proč někteří jedinci vykazují zlomyslnost a krutost, jsou složité a mohou zahrnovat různé faktory. Patří sem osobnostní rysy, jako je nedostatek empatie, impulzivita a agresivita, které mohou přispívat k jejich chování.

Kyberšikana představuje formu šikany, která probíhá prostřednictvím elektronických médií, například internetu a mobilních telefonů. Stejně jako v případě tradiční šikany, i kyberšikana může být opakovaně zaměřená na záměrné poškození oběti. Oproti fyzické šikaně se kyberšikana odehrává online a může zahrnovat různé formy agresivního chování, jako jsou zasílání urážlivých zpráv, šíření pomluv, vytváření falešných profilů nebo hrozeb (Černá, 2013). Kyberšikana také známá jako online šikana, je forma obtěžování, zastrašování nebo šikanování, která se odehrává prostřednictvím elektronických komunikačních kanálů, jako jsou sociální média, e-mail, textové zprávy nebo online fóra. Kyberšikana je charakteristická opakovaným a cíleným útokem na jednotlivce pomocí digitálních prostředků. V online prostředí může být úmysl agresora těžko rozpoznatelný, zejména pokud využívá anonymitu a falešné profily. Tato anonymita mu může poskytovat pocit bezpečí a výhodu při opakovaných útocích na oběti.

Dle Černé (2013) může kyberšikana sloužit jako prostředek, kterým agresor získává vyšší postavení, nebo dokonce přijetí ve skupině, zejména pokud je jeho chování tolerováno, schváleno, nebo dokonce podporováno ostatními členy skupiny. Tímto chováním si agresor může posilovat svou moc a získávat dominantní roli ve virtuálním prostředí. Kyberšikana může být často považována za neškodný žert nebo za méně vážnou formou šikany ve srovnání s tradiční šikanou. V případě kyberšikany je významný fakt, že se jen málokdo postaví proti ní, zatímco mnoho přihlížejících ji toleruje nebo dokonce schvaluje.

Jedním z důvodů, proč kyberšikana může být tak devastující, je to, že online prostředí poskytuje anonymitu a odstup od fyzického kontaktu, což může u pachatele podnítit agresivní chování, které by si ve skutečném životě možná nedovolil. Oběti se mohou cítit izolované, zranitelné a mohou trpět vážnými důsledky pro svoje zdraví a sebevědomí.

1.3.2 Požívání návykových látek

Hledání úniku a příjemných pocitů je dlouhotrvajícím fenoménem v lidské kultuře. Lidé v průběhu dějin hledali způsoby, jak dosáhnout pocitu štěstí, pohody a zážitků, které přesahují běžnou realitu. To vede k užívání různých psychoaktivních látek, ať už přírodního původu (např. rostliny obsahující psychoaktivní látky), nebo uměle syntetizovaných. Užívání psychoaktivních látek může mít dočasný pozitivní účinek na psychiku člověka, a to v podobě úlevy od starostí, snížení úzkosti a zlepšení sebehodnocení. Tyto látky mohou krátkodobě působit jako únik od problémů a nejistoty a mohou přinést pocit euforie a uspokojení. To může být jedním z důvodů, proč lidé začínou s užíváním psychoaktivních látek. V průběhu dějin se různé psychoaktivní látky staly součástí kultury a společností po celém světě. Užívání látky by mohlo být původně motivováno různými faktory, jako jsou rituály, náboženství, léčení nebo relaxace. Postupně se některé z těchto látek staly součástí tradic a každodenního života v určitých kulturách. (Vágnerová, 2004)

„Kouření cigaret je celosvětově prakticky všudypřítomnou aktivitou. Ročně se vyrobí přibližně 5 a půl bilionu cigaret (což představuje 2,5 cigarety na osobu denně, včetně kojenců nekuřáků atd.), které spotřebují více než 1,2 miliardy aktivních kuřáků“ (Lopez A. in Fischer, Škoda, 2014: 96).

Jak uvádí Křivohlavý (2009), hlavním důvodem, proč mladiství začínat kouřit, je vliv lidí v jejich okolí. Kouření začíná kvůli nátlaku, svádění, touze nebo kvůli obavám z vyloučení ze strany jejich vrstevníků. Mladiství, kteří nekouří, jsou podle svých vrstevníků „srabi“. Tlak vyvíjený ze strany vrstevníků je jako "peer pressure" (tlak ze strany sobě rovných), a podle Křivohlavého lze tuto situaci považovat za sociální nakažlivost, kdy dochází k známému ovlivňování rizikového chování prostřednictvím sociálního vlivu.

Vliv rodičů a vrstevníků na rozhodnutí mladých jedinců, zda začít kouřit nebo ne, může hrát klíčovou roli. Rodiče, jako vzory a autority, často mají výrazný vliv na chování svých potomků. Pokud sami kouří, je pravděpodobnost, že jejich děti začnou kouřit vyšší. Děti mohou vnímat kouření rodičů jako normální a přirozenou součást jejich života. Vrstevníci a sociální prostředí hraje neméně důležitou roli při formování chování mladých lidí. Mladiství mohou cítit sociální tlak a touhu přizpůsobit se svým vrstevníkům. Pokud v jejich okolí převažují kuřáci a kouření je vnímáno jako součást

„cool image“, je pravděpodobné, že se kouření pokusí alespoň vyzkoušet, aby byli přijati ke své příslušné sociální skupině.

Mnoho studií ukazuje, že vysoké procento mladých lidí později lituje, že začali kouřit a má snahu se této závislosti zbavit (Nešpor, 2001). Je obecně známo, že odvykání kouření je extrémně obtížné a pro mnoho lidí téměř nedosažitelné. Proto je důležitá prevence, která by měla zabránit vzniku závislosti na nikotinu. Dle Křivohlavého je nejučinnější začít s prevencí kouření, ideálně již v dětském věku (Křivohlavý, 2009).

Fischer a Škoda (2014) poukazují na to, že alkohol je jednou z nejrozšířenějších a nejčastěji užívaných psychoaktivních látek v evropském a anglosaském sociokulturním prostředí. Jedním z faktorů ovlivňujících tuto problematiku je tolerance vůči konzumaci alkoholu ve společnosti. Autoři také zdůrazňují, že nadměrná konzumace alkoholu může mít vážné důsledky. Zdravotní rizika spojená s nadměrným pitím alkoholu zahrnují možnost vzniku fyzických a duševních onemocnění. Problémy s alkoholem mohou vést k narušení rodinné dynamiky, konfliktům a rozpadu vztahů. Přes všechny negativní účinky, které nadměrná konzumace alkoholu může mít na zdraví jednotlivců, rodiny a společnosti jako celek, zůstává alkohol stále tradiční a hojně užívanou látkou v mnoha kulturách.

Závislost na alkoholu vzniká obvykle jako následek dlouhodobého a pravidelného nadužívání tohoto psychoaktivního činidla. U lidí, kteří často a opakovaně konzumují velké množství alkoholu se může vyvinout fyzická i psychická závislost na této látce. Zvláště u mladistvých je riziko rychlého vytvoření závislosti na alkoholu vyšší. Mladí lidé mají ještě nezralý mozek, a proto jsou náchylnější k rychlému vzniku závislosti na psychoaktivních látkách. Mladiství mohou mít také větší tendenci experimentovat s alkoholem a užívat ho v nebezpečných situacích, což zvyšuje riziko vzniku závislosti.

Dle jedné ze zahraničních studií je prokázáno, že u některých dospívajících dochází k vzestupu spotřeby alkoholu před přechodem k nelegální látce (Nešpor, 2001).

Změna návyků u adolescentů je jedním z charakteristických znaků závislosti na drogách (Fišer, Škoda in Dolejš, 2010). Adolescenti s drogovou závislostí často hledají

příslušnost a přijetí ve skupinách, kde se užívání drog stává normou. Tato společnost může zvyšovat tlak na užívání drog a utvrzovat adolescenta v jeho závislosti.

Urban in Dolejš (2010) definuje drogu jako látku, která slouží k modifikaci nálady, vědomí či excitaci somatopsychických funkcí a ovlivňuje biochemické procesy v nervové soustavě. Drogy jsou podle této definice zakotveny v lidské společnosti od samého začátku a mají významný dopad na její vývoj. Původ slova „droga“ lze vysledovat k arabskému výrazu „durana“, což znamenalo léky. V průběh času se důvody užívání drog změnily. V minulosti byly drogy používány jako prostředky k tlumení, léčení nebo rituálům, ale na počátku 21. století se motivace pro užívání drog přesunula k zábavě a relaxaci. Nicméně i v minulosti se objevovali jedinci dlouhodobě závislí na těchto látkách.

U adolescentů, kteří se stávají závislími na drogách, dochází často k výrazným změnám jejich chování a životního stylu. Mohou se objevovat následující symptomy: obtíže s komunikací nebo zanedbávání školních povinností. Krátkodobé problémy spojené s užíváním drog mohou zahrnovat různé psychické a fyzické obtíže, které se projeví po přímém užití těchto látek. Tyto problémy zahrnují halucinace, poruchy vidění, vnímání a další psychoaktivní účinky drog. Mohou také nastat změny nálady, zvýšená agresivita, úzkost nebo deprese. Dlouhodobé problémy spojené s drogovou závislostí se týkají celkové změny osobnosti a životního stylu jedince. To může zahrnovat změnu hodnot, zájmů a priorit, sníženou motivaci k plnění běžných každodenních povinností, problémy s kognitivními schopnostmi a emocionální nestabilitu. Tyto dlouhodobé problémy mohou mít vážné důsledky pro život jedince a vyžadují odbornou péči a podporu Dolejš (2010).

Dle Vágnerové (2004) je jedním z důsledků drogové závislosti trestná činnost.

1.3.3 Delikvence a kriminalita

Delikvence (z lat. delinquere – provinit se) je pojem, který zahrnuje chování, jež je společensky nepřijatelné, a to nejen vztahující se k trestné činnosti. Může se jednat o různé formy problematického chování, které mohou zahrnovat přestupky, obtěžování, porušování pravidel, vandalismus nebo nevhodné chování ve škole nebo vůči autoritám.

Delikvence se vztahuje k protiprávním aktivitám jednotlivců mladších 15 let,

kteří nejsou postaveni před trestní odpovědnost z důvodu svého věku U mladistvých se rovněž používá výraz "juvenilní delikvence," který popisuje nežádoucí a nepřijatelné chování v této věkové skupině (Winkler J. in Fischer, Škoda, 2014).

Dle Vágnerové (2004) je delikventní chování definováno jako porušování právních norem nebo pravidel platných v daném státě.

Termín "delikvence" se v dnešní době používá zřídka; spíše hovoříme o dětech a mládeži s rizikovým chováním, abychom předešli etiketizaci.

Kriminalita (z lat. crimes – zločinný, crimen – zločin) označuje aktivity, které jsou v dané společnosti považovány za trestné činy. Tento koncept zahrnuje širokou škálu trestných činů, jež jsou stanoveny a vymezeny v trestním zákoně daného státu. Kriminalita zahrnuje jednání a chování, které může být patrné, viditelné nebo skryté a nepozorovatelné (Fischer, Škoda, 2014).

Kriminalita a delikvence představují závažné a nebezpečné jevy, kterým se musí věnovat pozornost a úsilí všech členů společnosti. Ochrana společnosti je jedním z hlavních cílů v boji proti kriminalitě a delikvenci. To zahrnuje prevenci, odhalování a stíhání těch, kteří spáchali trestné činy. Společnost vytváří různé instituce a mechanismy, jako jsou právní systémy, policie a trestní soudy, aby zajistila, že pachatelé budou odhaleni a potrestáni.

Kromě toho je důležité se zaměřit na prevenci kriminality a delikvence. To zahrnuje snahu předcházet kriminálnímu chování a delikventním aktivitám, zejména u mladých lidí, aby byli chráněni před zneužíváním a manipulací a aby jim byla nabídnuta alternativní forma pomoci. Prevence může zahrnovat různé programy a aktivity, které podporují sociální integraci, vzdělávání, zaměstnanost a zdravé rodinné vztahy (Fischer, Škoda, 2014).

Jedlička (2004) uvádí, že nezletilí delikventi jsou typičtí tím, že zřídka přebírají zodpovědnost za své chování a často porušují práva ostatních lidí. Jsou neochotní měnit svůj postoj nebo chování a obvykle přijímají pomoc jen tehdy, pokud je to pro ně nějakým způsobem výhodné. Je těžké je donutit ke změně, pokud to pro ně nemá nějakou osobní hodnotu.

Delikventní chování u dětí a mládeže může mít různé motivy a příčiny. Někdy jsou tato chování spojena s projevem zvědavosti, touhy po vzrušení, potřebě přijetí ve

vrstevnické skupině nebo ekonomickými potřebami. Může to být také následek narušeného rodinného prostředí, nedostatku vhodného dohledu nebo sociálních problémů.

1.3.4 Záškoláctví

Záškoláctvím označujeme úmyslné zameškání školní docházky ze strany žáka, který bez vědomí rodičů nechodí do školy (Martínek, 2009).

Dle Vágnerové (2005) je záškoláctví spojováno s útekem a touláním jako jednou z forem obranného a únikového jednání. Dítě nebo student může čelit obtížím a snaží se s nimi vyrovnat tím, že se snaží uniknout z prostředí, které ho ohrožuje, nebo ho nepřijímá. Autorka také propojuje záškoláctví s nepříznivým přístupem ke škole, který může pramenit z přijatých norem a hodnot spojených se vzděláním, nebo může být reakcí na neúspěchy ve školním prospěchu.

Záškoláctví může mít různé příčiny, jako jsou nedostatek zájmu o školu, problémy ve školním prostředí, osobní problémy žáka nebo rodinné faktory. Důsledky záškoláctví mohou být vážné, včetně negativního vlivu na akademické výsledky žáka, na jeho sociální a emocionální rozvoj a může ovlivnit i jeho budoucí perspektivy v oblasti vzdělání a zaměstnání.

Martínek (2009) zdůrazňuje, že řešení záškoláctví by mělo probíhat velmi citlivě. Je důležité brát v úvahu, že záškoláctví může být pouze jedním z projevů problematických situací, se kterými se děti a mládež potýkají. To znamená, že záškoláctví může být spojeno s dalšími sociálními, emocionálními nebo rodinnými problémy, které je třeba řešit.

Je důležité získat komplexní pohled na situaci a identifikovat hlavní příčiny záškoláctví u konkrétního jedince. To může vyžadovat spolupráci mezi školou, rodiči a dalšími profesionály, jako jsou školní psychologové nebo sociální pracovníci, kteří mohou poskytnout podporu a intervenci potřebné k řešení těchto problémů.

1.3.5 Autoagrese

Přesná definice patologického sebepoškozování je náročnou a diskutovanou záležitostí. Existuje několik různých přístupů k definování tohoto jevu a jednotliví odborníci se mohou lišit ve svých pohledech. Například Hartl (2004) uvádí

v psychologickém slovníku různé termíny související se sebepoškozováním, jako je automutilace, autodestrukce nebo agrese obrácená proti sobě.

Sebepoškozování je často spojováno s poruchou osobnosti, zejména u lidí trpících hraniční poruchou osobnosti (Fischer, Škoda 2014). Pro některé jedince může sebepoškozování sloužit jako forma ventilace, způsob, jak se dočasně zbavit silného emočního napětí nebo stresu, případně je zmírnit.

Autoagrese se často vyskytuje u dětí, které jsou vystaveny rizikovým životním podmínkám. Děti a mladiství, kteří procházejí obtížnými životními situacemi, mohou být vystaveni negativním událostem, jako je fyzické nebo psychické týrání, či psychické zanedbávání. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN) představuje závažný problém, který může mít dlouhodobý vliv na psychické zdraví a celkový vývoj jednotlivce. Některé děti mohou reagovat na tuto situaci agresivním chováním a vyjádřením agrese vůči sobě samým, což může zahrnovat sebe ubližování nebo sebevražedné myšlenky a pokus (Martínek, 2009).

Dle Kocourkové in Fischer a Škoda (2014) existuje různé spektrum způsobů, jak se patologické sebepoškozování může projevovat, včetně řezání se, popálenin, trhání si vlasů, škrábání nebo jiných forem poškozování. Do okruhu sebepoškozování může být zahrnováno i opakované podávání léků, které nemusí být prováděno s přímým sebevražedným úmyslem.

Toto chování může být spojeno s různými psychickými poruchami a obtížemi, jako je sebeobviňování, emocionální nestabilita, deprese, úzkost nebo traumatické zážitky. Pro některé jedince může být sebepoškozování vnímáno jako jediné možné řešení bezvýchodné situace. Nedostatek sociální podpory, obtížnost prožívané krize, nedostatek dovedností k zvládnání emocí a stresu nebo nízká sebeúcta mohou přispívat k tomu, že lidé nedokážou nalézt jiný způsob, jak se vyrovnat se svým vnitřním napětím nebo psychickými obtížemi. Na internetu můžeme najít webové stránky a fóra, která propagují nebo nabízejí sdílení nových sebepoškozujících praktik. Takové webové stránky a komunitní platformy mohou být nebezpečné a potenciálně škodlivé, protože mohou podporovat nezdravé chování a přispívat k dalšímu sebepoškozování u zranitelných jedinců. Bohužel se stává, že mladí teenageři mohou sdílet na různých stránkách, blogovacích platformách nebo sociálních médiích své fotky nebo mohou otevřeně mluvit o svých zkušenostech se sebepoškozováním. Můžeme spekulovat o

faktorech, které mladé lidi nutí k tomuto chování. Může se jednat o touhu po pozornosti, hledání identity a začlenění do vrstevnických skupin, pubertální odpor vůči autoritám nebo volání o pomoc ve složitém světě.

Martínek v knize Agresivita a kriminalita školní mládeže (2009) zdůrazňuje, že za nejtěžší stupeň autoagrese musíme považovat sebevraždu, ať již se jedná o demonstrační či v dokonané podobě.

Vágnerová (2004) tvrdí, že rodina hraje důležitou roli v ovlivňování psychického zdraví jedince a rizika sebevražedného jednání. Pokud rodina nespĺňuje základní potřeby jedince a nefunguje jako spolehlivé zázemí, může mít negativní dopad na jeho psychickou pohodu a zvyšuje riziko sebevražedného chování.

1.3.6 Závislost na mobilních telefonech

Závislost na mobilních telefonech jako problematické používání mobilních telefonů nebo nomofobie, což je stav, kdy jedinec vykazuje nadměrnou závislost na svém mobilním telefonu a projevuje obtíže při omezování nebo odloučení od zařízení. Tato závislost může mít negativní dopad na různé aspekty života jedince včetně sociálního života, vztahu duševního zdraví, fyzického zdraví a výkonu v práci nebo ve škole.

Využití mobilních telefonů se stalo běžnou a standardní součástí života moderního člověka, v současnosti je v České republice více uživatelů služeb mobilních operátorů, než je celkový počet všech obyvatel státu, a to i včetně kojenců (Benkovič J. in Fischer, Škoda, 2014).

Dle Fischera a Škody (2014) je mobilní telefon v současné společnosti často vnímán statusovým symbolem. Zejména mladší generace, může přikládat velký význam značce a typu mobilního telefonu, který používají. Volba určitého modelu či značky mobilního telefonu může vyjadřovat jejich styl, vkus, módní trendy nebo sociální postavení. Mezi vlastníky telefonů jednoho výrobce může vznikat specifická subkultura, která se projevuje charakteristickými rysy, a někdy může tvořit i jakýsi kulturní fenomén, jako je například termín "ajfouňáci".

2. Volný čas a rodina

Volný čas je vnímán jako jeden z globálních fenoménů, který přitahuje pozornost mnoha autorů knih, odborných textů a časopisů, a byl předmětem mnoha výzkumů. Nicméně s neustálým vývojem společnosti se názory na volný čas mění. Cílem této kapitoly je definovat pojem volný čas, zkoumat instituce poskytující volnočasové aktivity, analyzovat faktory ovlivňující volný čas a zdůraznit roli rodiny jako hlavního faktoru ovlivňujícího volný čas.

2.1 Volný čas

Dle Hofbauera (2004) se pokládají za funkce volného času nejen relaxace, regenerace a kompenzace, ale i sociální prevence a výchova.

Pedagogika volného času, jak ji prezentuje Pávková (2014), definuje volný čas jako období, během kterého máme svobodu volby aktivit, které provádíme z vlastní vůle s radostí, přinášejí nám uspokojení a naplňují nás. Autorka zdůrazňuje důležitost osobního uspokojení a emocionálního prožitku při vykonávání činností ve volném čase.

Vstřícné rodinné prostředí hraje významnou roli v rozvoji volného času dětí a mládeže. Podpora a angažovanost rodičů ve vytváření stimulačního a podpůrného prostředí pro volný čas může mít pozitivní vliv na rozvoj dětí (Hofbauer, 2004).

Dnešní uspěchaná doba přináší omezenou kontrolu rodičů nad trávením volného času svých dětí. V případě, kdy se dítě nezúčastňuje organizovaných aktivit ve svém volném čase, existuje možnost, že se ocitlo ve styku s různými subkulturami. Tyto subkultury mohou zahrnovat problematické jevy související se sociální patologií, včetně závislosti na drogách, alkoholismus, kouření, delikvence, kyberšikana, vandalismus a další formy agresivního chování. Dále mohou tyto subkultury přispívat k projevům jako je rasismus, nesnášenlivost, antisemitismus, neúčast ve škole, rizikové sexuální chování, a dokonce i sklony k sebevraždě.

Volný čas a riziková mládež jsou dvě témata, která jsou často spojována, protože volný čas může být jedním z faktorů, které patří k rizikovému chování u mladých lidí. Volný čas je součástí života každého člověka. Poskytuje příležitosti k odpočinku, zábavě, realizaci a rozvoji dovedností. Bohužel, pokud mladí lidé nemají dostatečně strukturované nebo smysluplné aktivity ve svém volném čase, mohou být náchylnější

k zapojení se do rizikových aktivit. Pro děti a mládež v obtížné sociální situaci může být volný čas citlivým tématem.

Nesprávné využívání volného času, nepříznivé mezilidské vztahy nebo negativní vliv rodiny mohou výrazně zvýšit pravděpodobnost vykazování antisociálního chování, a tím i účast na kriminálním jednání. V takovém kontextu může zájmová činnost hrát klíčovou roli při motivaci jedinců získat dovednosti a znalosti, které jim často chybí (Fischer, Škoda, 2014).

Pávková (2014) uvádí, že volný čas má preventivní funkci a může pozitivně ovlivnit rozvoj osobnosti u dětí i mládeže. Má vliv na rozvoj osobnosti a utváření vztahu k rodinným příslušníkům, vrstevníkům a pomáhá vybudovat zdravý postoj k sobě samému.

Každý člověk má své vlastní preference a potřeby ohledně toho, jak trávit volný čas. Je důležité, aby si jedinec vědomě vybral aktivity, které mu přinášejí potěšení, naplňují ho a přispívají k jeho celkovému blahu.

Způsob, jakým mladí lidé tráví svůj volný čas, představuje významný ukazatel, který nám umožňuje nahlédnout do jejich životního stylu. Tento způsob zahrnuje jejich hodnoty, preference a postoje, což se nejen odráží v jejich individuálním chování, ale též ovlivňuje jejich schopnost formovat sociální a materiální podmínky. (Pávková, 2008) Jedná se vlastně o klíčový prvek při formování jejich identity a vyjádření sebe ve světě, ve kterém žijí. Vyjádření vlastní identity prostřednictvím volného času může také pomoci mladým lidem objevovat a vyvíjet svoji osobnost. Aktivity, které je baví a naplňují, jim umožňují prozkoumat své zájmy, schopnosti a potenciál. Tímto způsobem mohou budovat svoji identitu a vyjádřit své jedinečné vlastnosti a talent.

2.2 Aktivní a pasivní využívání volného času

Aktivní a pasivní využívání volného času se liší v přístupu a zapojení jednotlivce při vykonávání různých činností během jeho volného času. Oba tyto přístupy mají svá specifika a mohou být vhodné v různých situacích a pro různé preference jednotlivců. Je důležité najít rovnováhu mezi aktivním a pasivním využíváním volného času a vybrat si aktivity, které přinášejí osobní uspokojení, rozvoj a dobrou rovnováhu mezi odpočinkem a stimulací. Každý jedinec si může vybrat své

vlastní preference a zájmy, které budou vyhovovat jeho potřebám a přispějí k osobnímu blahu.

Velmi často se můžeme setkat s tím, že lidé hledají výmluvy a záminky, když jim chybí motivace nebo zájem věnovat se určité činnosti. Pokud děti vidí tento „scénář“ u svých rodičů často ho převezmou jako normální chování. Mohou se naučit hledat důvody pro nedělání určitých činností místo hledání způsobů, jak se s nimi vypořádat.

Na aktivně trávený volný čas má vliv kvalitní a pestrá náplň, ta může mít pozitivní vliv na chování dětí a mládeže a snižoval pravděpodobnost zapojení se do negativních činností. (MŠMT, 2002)¹ Poskytnutí pestré nabídky aktivit samo o sobě nevyřeší všechny problémy a rizika. Je důležité, aby děti měly také podporu, vedení a vzor v dospělých. Tyto aspekty jsou klíčové pro to, aby se děti naučily překonávat výzvy.

Aktivní využití volného času je klíčovým prvkem zdravého životního stylu. Když si děti a mládež najdou smysluplné aktivity během svého volného času, mohou se vyhnout rizikovému chování a patologickým jevům. Aktivní využití volného času může přinést mnoho výhod, např. prevenci patologických jevů, fyzické, duševní a emocionální zdraví.

Pasivní využívání volného času označuje situace, kdy děti nebo mladí lidé tráví svůj volný čas bez aktivního zapojení nebo interakce s okolím. Sociálně patologické jevy mohou vzniknout z různých faktorů, mezi něž patří nekontrolované využívání volného času a touha po dobrodružství. Základní role rodiny se ztrácí a výchova dětí selhává, protože rodiče mají stále méně času pro své potomky, zatímco děti mají nadbytek volného času.

„Do této skupiny dětí a mládeže se zvýšeným rizikem výskytu společensky nežádoucích jevů patří:

- *chroničtí sledovači televize, filmů a počítačových her*
- *mládež bloudící po ulicích a restauračních zařízeních a ubíjející nudu*
- *mládež vyhledávající dramatické a dobrodružné aktivity zástupným způsobem; pomoci násilí, kriminality, drog, alkoholu apod“* (MŠMT, 2002: 11-12)¹

2.3 Instituce poskytující volnočasové aktivity pro děti a mládež

Pokud děti a mládež nedostatečně nebo neplnohodnotně využívají volný čas, může to mít za následek zvýšení rizika setkání se se sociálně patologickými jevy. Pokud nemají ve svém volném čase dostatečně strukturované aktivity a pozitivní směřování, mohou hledat příležitosti a společnost ve skupinách, kde se tyto prvky rizikového chování vyskytují, jako například užívání drog, alkoholu, záškoláctví, šikana nebo vandalství. Existuje řada institucí a organizací zaměřených na organizaci a využití volného času pro děti a mládež. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy je jedním z hlavních poskytovatelů ve volnočasové výchově. Má zodpovědnost zřizovat instituce a organizace pro volný čas, koordinovat a financovat aktivity specializující se na práci s dětmi a mládeží. Pravidelná činnost poskytuje stabilní prostředí pro učení a rozvoj dovedností, zatímco příležitostná a spontánní činnost přináší nové a neobvyklé zážitky a umožňuje přizpůsobení se aktuálním potřebám a zájmům účastníků. (MŠMT, Zájmové a neformální vzdělávání)²

Dle Pávkové a kol. (2008) dělíme volnočasová zařízení pro děti a mládež do několika kategorií: školní družiny, střediska mládeže, střediska volného času, základní umělecké školy, jazykové školy, dětské domovy.

Střediska volného času jsou školními institucemi, které si kladou za cíl podporovat rozvoj osobnosti dětí, žáků, studentů, mládeže a dospělých prostřednictvím zájmového vzdělávání a neformálních vzdělávacích aktivit. Jejich hlavním posláním je motivovat jednotlivce k užitečnému využívání volného času a podporovat rozvoj klíčových a odborných kompetencí (MŠMT, Zájmové a neformální vzdělávání).²

Střediska volného času nabízejí řadu činností a aktivit, které jsou zajímavé a atraktivní pro účastníky. Tyto aktivity mohou zahrnovat sportovní aktivity, umělecké a kreativní workshopy, kulturní akce, výlety, kurzy jazyků, počítačové a technologické aktivity, sociální a komunikační tréninky a mnoho dalších možností. Důležitým aspektem středisek volného času je bezpečné prostředí, které umožňuje účastníkům zapojit se volně a radostně do aktivit. Profesionální tým pedagogů a pracovníků se stará o plánování a organizaci činností, jejich úkolem je podporovat rozvoj účastníků a pomáhat jim objevovat nové zájmy a dovednosti (MŠMT, Zájmové a neformální vzdělávání).²

Střediska volného času jsou součástí vzdělávacího prostředí, které poskytuje příležitosti pro rozvoj osobnosti, sociálních dovedností, týmové spolupráce a celkově pro podporu pozitivního životního stylu. Jsou klíčovým prvkem v systému zájmového vzdělávání, který doplňuje formální vzdělávání ve školách a vede k osobnímu a profesnímu růstu jednotlivců (MŠMT, Zájmové a neformální vzdělávání).²

Základní umělecké školy se specializují na poskytování uměleckého vzdělání pro děti, mládež i dospělé. Jejich primárním záměrem je poskytnout vysoce kvalitní umělecké vzdělání a podporovat rozvoj uměleckých dovedností a schopností studentů v různých oblastech umění.

Školní družina jako volnočasové školní zařízení poskytuje péči a aktivity pro žáky základních škol po skončení školního dne. Je určeno pro děti, které nemohou být po skončení vyučování doma a potřebují dohled a podporu, dokud si je rodiče nevyzvednou nebo neodejdou na cestu do svého trvalého bydliště. Hlavním cílem školní družiny je zajistit prostředí bezpečné pro děti a zároveň jim nastavit různé aktivity, které podporují jejich rozvoj a zábavu. Některé školní družiny mají rozšířený program a nabízejí dětem široké aktivity, které zahrnují nejen dohled a péči, ale také sportovní aktivity, výlety a další zábavné činnosti.

Školní kluby představují instituce, které nabízejí zájmové vzdělávání pro žáky jedné nebo více škol. Podobně jako školní družiny nebo střediska volného času, disponující školní kluby svým vlastním programem přizpůsobeným zájmům a potřebám jednotlivých žáků (MŠMT, Zájmové a neformální vzdělávání).²

Hlavním cílem školních klubů je poskytovat základní vzdělání pro žáky druhého stupně základní školy, studenty nižších ročníků šestiletého nebo osmiletého gymnázia a odpovídajících ročníků osmiletého vzdělávacího programu konzervatoře. Tyto kluby se snaží vycházet z individuálních zájmů a potřeb žáků a nabízejí široké spektrum aktivit, které jsou speciálně zaměřeny na konkrétní věkovou skupinu. (MŠMT, Zájmové a neformální vzdělávání)²

2.4 Činitelé ovlivňující volný čas dětí a mládeže

Volný čas dětí a mládeže a způsoby, jak ho tráví, jsou ovlivněny mnoha činiteli. Mezi primární činitele patří věk, pohlaví, sociální skupina, rodina, škola, vrstevníci a média.

Věk představuje klíčový faktor ovlivňující charakter volného času u dětí a mládeže. Různé věkové skupiny vykazují odlišné potřeby, dovednosti a zájmy, což má významný dopad na způsob, jakým si svůj volný čas naplňují. Je nezbytné, aby aktivity volného času reflektovaly specifika věku a individuální potřeby každého jednotlivce. Aktivity by měly být podporující a stimulující, a zároveň respektovat jedinečné zájmy a schopnosti každého dítěte nebo mladého člověka.

Skupiny vrstevníků představují významný faktor, který má vliv na volný čas dětí a mládeže. Během této fáze života, se začínají děti a mladí lidé více identifikovat se svými vrstevníky a hledají společnost jedinců, kteří sdílí podobné zájmy a zkušenosti. Dle Matouška (2010) může mít vrstevnická skupina velký vliv na děti a mládež, zejména pokud nemají žádné rodinné zázemí nebo pocházejí z nefunkčních rodin. Dětem a mládeži, kteří nemají stabilní rodinné prostředí nebo prožívají narušené vztahy s rodiči, může vrstevnická skupina poskytovat emocionální podporu, přátelství a pocit sounáležitosti.

Vrstevníci mají značný vliv na volný čas dětí a mládeže. Společné interakce s vrstevníky mohou ovlivnit jejich volnočasové aktivity a způsob, jakým tráví svůj volný čas. Dle Hofbauera (2004) jsou vrstevnické skupiny primárním a někdy i jediným způsobem dobrovolného sdružování.

Škola představuje prostředí, kde se žáci setkávají s vrstevníky a budují si přátelství. Tyto sociální vazby mohou ovlivnit volnočasové aktivity žáků, neboť často tráví volný čas se svými spolužáky i mimo školní prostředí. Důležité je, aby školy uznávaly důležitost vyváženého volného času pro žáky a poskytovaly podporu pro jejich účast na mimoškolních aktivitách. Zdravý volný čas je klíčový pro celkový rozvoj dětí a mládeže a školy mohou hrát roli v podpoře tohoto rozvoje prostřednictvím vhodných školních programů a prostředí.

Jak uvádí Pávková (2014: 32): *„Především propojení vyučování a zájmových činností přináší dobré výsledky v obou oblastech. Zájem o vyučovací předmět je silným motivem pro zájmovou činnost v příslušné oblasti. Úspěchy v zájmové činnosti se odrážejí pozitivně ve výsledcích školního vyučování. Vyhraněné zájmy mohou být významným činitelem při volbě povolání.“*

Média se stávají jednou z mnoha možností, jak trávit volný čas. Hofbauer (2004) ve své knize píše, že média slouží jako prostředek, který dětem a mladým lidem poskytuje informace o okolním světě, podporuje rozvoj jejich zájmů a inspiruje je k objevování nových způsobů odpočinku a zábavy. Média také nabízí mladým lidem prožívání různých emocí, jako je napětí, dobrodružství a radost, prostřednictvím filmů, knih, her a televizních pořadů. Děti a mládež se také často zabývají mediální tvorbou. Tímto způsobem sdílejí své názory, zážitky a tvorbu s ostatními.

Média mají ale také negativní vliv na děti a mládež, zejména pokud jsou nedostatečně regulována a rodiče jejich využívání dostatečně nekontrolují. Pokud adolescenti tráví u medií příliš času, může to omezit sociální interakci s jejich vrstevníky a okolím. Matoušek (2010) podotýká, že masová média, zejména televizní pořady a počítačové hry mohou mít vliv na rizikové chování dětí a mládeže. Televizní pořady, filmy a videohry, které spojují násilí a zábavu, mohou mít negativní dopad na děti a mládež. Konzumace agresivního obsahu může vést k napodobování agresivního chování nebo snížení citlivosti k násilí.

2.5 Rodina jako hlavní faktor ovlivňující volný čas

Matoušek (2008) ve své knize Sociální práce v praxi popisuje dvě základní funkce rodiny: přípravu dětí pro život ve společnosti a citové zajištění všem členům rodiny.

Rodinou se zabývá i Jedlička (2004). Autor popisuje rodinu jako tradiční a základní společenství, které existuje ve většině kultur a má významný vliv na jednotlivce i společnost. Je to prostředí, ve kterém se formují a utvářejí základní charakteristiky našeho duševního života, jako jsou hodnoty, přesvědčení, vzorce chování a vztahy. Rodina plní důležitou roli jako prostředník mezi jednotlivcem a společností. Dle Jedličky (2004) hraje bezprostřední rodinné prostředí v raném dětství klíčovou roli v rozvoji dítěte.

V bezprostředním rodinném prostředí se dítě učí základním dovednostem, jako je komunikace, interakce, sebeovládání a sociální adaptabilita. Rodina hraje nezastupitelnou roli v poskytování prvních vzorů chování, hodnot a norem, které dítě přijímá a následně napodobuje. Rodinné prostředí v raném dětství má rovněž vliv na formování osobnosti, sebevědomí a sociálních dovedností dítěte. Způsob, jakým rodiče

komunikují s dítětem, jaké normy a hodnoty předávají a jaké vzorce chování prezentují, podstatně ovlivňuje celkový vývoj dítěte. Rodinné prostředí může buď podporovat zdravotní a pozitivní rozvoj, nebo může být prostředním, které přináší rizika a nepříznivé prostředí pro dítě.

Rodinné zázemí je považováno za jeden z nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících utváření zdravého nebo rizikového chování jedince (Hofbauer, 2004).

Rodina má vliv na formování vzorců chování dětí. Zneužívání návykových látek a páchaní trestné činnosti rodiči může mít negativní dopad na děti a jejich vývoj. Adolescenti mají tendenci napodobovat chování svých rodičů a vnímat jejich jednání jako normální a přijatelné. Velkým problémem může být benevolentní a příliš volná výchova, ta může vést k nedostatečnému respektu k autoritám, nedisciplinovanému chování a nedostatečnému porozumění sociálním normám a pravidlům. Benevolentní výchova, která je charakterizována nadměrnou péčí, ochranou a ochotou vyhovět všem přáním dítěte, může vést k negativním důsledkům.

Opakem k tomu je lhostejnost rodičů a nedostatečná péče o dítě, stejně jako negativní až hostilní vztahy v rodině, což může mít vážné negativní důsledky na vývoj dítěte. Dle Langer (2008) může nevhodný styl výchovy vyvolat nepříznivé efekty na vývoj dítěte.

2.5.1 Poruchy ve výchově a funkcích rodinného prostředí

Existuje celá řada faktorů, které mohou ovlivňovat schopnost rodičů přijmout a zvládat rodičovskou roli. Někteří lidé se mohou potýkat s různými problémy a výzvami, které jim brání v poskytování optimální péče. (Fischer a Škoda, 2014) Mezi některé z hlavních faktorů spojených s poruchami rodičovství patří:

- **Nedostatek rodičovských dovedností:** Někteří lidé mohou mít nedostatečnou předchozí zkušenost s dětmi nebo nemuseli vyrůstat ve funkční rodině, což může ovlivnit jejich schopnost rodičovství.
- **Závislost na látkách:** Závislost na drogách nebo alkoholu může vážně ovlivnit schopnost rodičů poskytovat dítěti bezpečné a stabilní prostředí.
- **Sociální a ekonomické faktory:** Nedostatek finančních prostředků, sociální izolace a nedostatečná sociální podpora mohou ztížit rodičům poskytování potřebné péče.

- Traumata z dětství: Osoby, které prošly traumatem nebo zneužíváním během svého dětství, mohou mít potíže se spojováním se s vlastními dětmi a s poskytováním lásky a péče dětem.

Tyto poruchy ve výchově a dysfunkce rodinného prostředí mohou mít dlouhodobé důsledky na fyzické a psychické zdraví dítěte, jeho vztahy s ostatními lidmi i celkový životní úspěch. Je důležité, aby byly tyto problémy identifikovány co nejdříve, aby mohly být poskytnuty odpovídající intervence a podpora pro rodinu a dítě.

2.5.2 Výchova ve volném čase

Termín „výchova“ se používá k označení cílevědomého a soustavného působení rodičů, učitelů a dalších výchovných činitelů s cílem formovat osobnost a chování jedince. (Jedlička a kol., 2004) Výchova zahrnuje proces předávání hodnot, norem, dovedností a znalostí, které jsou důležité pro sociální a osobnostní vývoj jedince.

Výchova dětí a mládeže v jejich volném čase tvoří klíčovou složku celkového rozvoje jedince. Během těchto volných chvil mají děti a mladí jednotlivci příležitost k rozvoji svých zájmů, dovedností a osobního potenciálu.

„Vzhledem k tomu, že je stále větší snaha pedagogicky ovlivňovat volný čas u dětí a mládeže, uplatňuje se mimo jiné výchova mimotřídní a mimoškolní. Mimotřídní výchova spočívá v aktivitách realizovaných školou mimo povinnou školní docházku. Mimoškolní výchovou rozumíme činnosti, které se uskutečňují mimo školu, například ve sdruženích a zařízeních volného času. S těmito pojmy úzce souvisí pedagogika volného času, prostřednictvím které se uskutečňuje výchova ve volném čase, výchova prostřednictvím volného času a výchova k volnému času (Hofbauer, 2004: 15–18).

Výchova dětí a mládeže ve volném čase je klíčovou oblastí zájmu sociální práce. Sociální pracovníci se v této oblasti zaměřují na podporu a posilování zdravého rozvoje dětí a mladých lidí, poskytování podpory rodinám a prevenci rizikového chování.

3. Sociální práce a prevence

Vzhledem k tématu mé bakalářské práce se budu v této kapitole věnovat sociální práci a prevenci a jejich klíčové roli v poskytování podpory a pomoci dětem a mládeži v obtížných situacích. Tyto pojmy jsou úzce propojeny a hrají zásadní roli při podpoře a ochraně jednotlivců i komunit jako celku. Dále se zaměřím na důležitost prevence jako nedílné součásti sociální práce, problém sociálního znevýhodnění a bariér.

3.1 Sociální práce

Sociální práce představuje obor společenských věd, jenž se specializuje na identifikaci, vysvětlování, redukci a řešení sociálních problémů. Tyto problémy mohou zahrnovat témata jako je chudoba, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, mládežnická delikvence či nezaměstnanost. Základními principy sociální práce jsou koncept společenské solidarity a podpora rozvoje individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci poskytují pomoc jednotlivcům, rodinám, skupinám a komunitám s cílem dosáhnout nebo obnovit sociální integraci. Zároveň se snaží využívat příznivé společenské podmínky pro tuto integraci. V případech, kdy klienti nemohou dosáhnout sociální integrace, sociální práce se snaží podporovat co nejdůstojnější způsob jejich života (Matoušek a kol. 2001).

„Všeobecně platná a ustálená definice sociální práce není vymezená. Existuje celá řada autorů, kteří se pokusili definovat obsah, pojetí a cíle sociální práce, ale jen některé konkrétně ohraničily profesionální pole sociální práce“ (Matoušek 2007: 183).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v §3 definuje sociální službu jako činnost nebo soubor činností, které poskytují pomoc a podporu jednotlivcům s cílem dosáhnout sociálního začlenění nebo předejít sociálnímu vyloučení. (zákony pro lidi)

Definice sociální práce není jednoduchá. Tento obor získal svou identitu až v průběhu 20. století. Během historie se jeho pojetí, obsah a cíle změnily v souladu s aktuálními sociálními problémy a možnostmi společnosti. Rozdíl mezi kulturami znamenají, že dokonce i v dnešní době není možné jednoznačně a globálně definovat koncept a cíle sociální práce.

Různé kultury a společenské kontexty tvoří rozdílné přístupy k sociální práci. Každá země může mít odlišné prioritní oblasti, zájmy a hodnoty, které se promítají do

způsobu, jakým je sociální práce vnímána a ovlivněna. Tato variabilita představuje uplatnění, ale také příležitost pro sociální pracovníky, kteří musí být schopni respektovat a různé kulturní kontexty a rozumět jim. To vyžaduje flexibilitu a citlivost k rozmanitosti, což umožňuje poskytnout pomoc tak, aby odpovídala specifickým potřebám každé komunity či jednotlivce.

Sociální práce ve svém užším pojetí se vyznačuje přímým, cíleným a připraveným kontaktem sociálního pracovníka s klientem. Hlavním cílem tohoto kontaktu je provést sociální diagnostiku a následně zahájit sociální terapii. Tato terapie spočívá v poskytování sociálního vedení a ovlivňování nebo usměrňování klientů k transformaci svých postojů a sociální situace.

Sociální práce jako akademická disciplína se dotýká oblastí sociologie, filozofie, práva, psychologie, pedagogiky a mnoha dalších. Jako praktický obor je spojena s určitými hodnotami a dovednostmi, které sociální pracovník získává především skrze trénink a praxi (Matoušek, 2001).

3.2 Sociální pracovník

Profese sociálního pracovníka je popsána v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (Matoušek, 2008)

Řezníček (2000) popisuje sociálního pracovníka v širším rámci, jako pracovníka, který ovlivňuje společnost tím, že se snaží vytvořit pro všechny podmínky, které jsou ve společnosti všeobecně platné a poskytují lidem možnost sociálního fungování.

Rozhodnutím stát se sociálním pracovníkem člověk přijímá zodpovědnost nejen ke svému zaměstnavateli, ale i vůči celé společnosti. Sociální pracovníci se aktivně zapojují do života svých klientů, naslouchají jejich potřebám a snaží se porozumět jejich situaci. Zároveň se snaží identifikovat klíčové oblasti, ve kterých lze provést změny či poskytnout podporu. Tato interakce se zakládá na vzájemné důvěře, respektu a porozumění, což umožňuje sociálním pracovníkům efektivně reagovat na individuální potřeby klientů a společně s nimi hledat řešení pro zlepšení jejich situace. Jedním z klíčových faktorů pro kvalitní výkon sociálního pracovníka je jeho schopnost zastávat několik rolí současně. Měl bych být schopen fungovat jako diagnostik, poradce, terapeut, poskytovatel sociálních služeb, manažer i koordinátor týmu odborníků. Tato multifunkční schopnost je důležitá zejména v rámci pracovních týmů, kde se odborníci

sdužují pro komplexní řešení sociálních problémů klientů. Takový přístup umožňuje sociálním pracovníkům flexibilně reagovat na různé potřeby klientů. Zastává více rolí zajišťuje komplexní péči a podporu, která může efektivně a komplexněji řešit individuální situaci každého klienta. To vede k lepšímu porozumění problémům a potřebám klienta a umožňuje poskytnout relevantní pomoc v rámci různých oblastí.

Práce sociálního pracovníka je náročná pomáhající profese, která vyžaduje celoživotní vzdělávání a neustálé osvojování nových dovedností.

„Podle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách a jeho pozdějších revizích je požadováno, aby sociální pracovník absolvoval studium v oboru sociální pedagogika nebo sociální práce na vysoké nebo vyšší škole a získal titul diplomovaný asistent, bakalář nebo magistr“ (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

3.3 Prevence rizikového chování

Dle Rejzkova (2001) Etymologického slovníku pochází slovo „prevence“ ze středolatinšského „praeventio“, které zase vychází z latinského „praevenire“, což znamená „předejít, zabránit“. V našem kontextu se prevence vztahuje k zabránění vzniku nežádoucích jevů, jako je např. rizikové chování.

Prevence rizikového chování představuje soubor opatření, jejichž hlavním cílem je předcházet nežádoucím jevům, problémům nebo chování. V oblasti dětí a mládeže jsou preventivní programy koncipovány a prováděny s účelem minimalizace rizika výskytu negativních jevů a podporou zdravého vývoje a chování. (Dolejš, 2010) Prevence se zaměřuje na identifikaci a ovlivňování faktorů, které mohou přispět k vzniku problémů a chování s negativními důsledky. Tyto faktory mohou zahrnovat sociální, environmentální, psychologické, biologické nebo kulturní aspekty. Prevence se snaží o posílení ochranných faktorů a snížení rizikových faktorů, které mohou ovlivnit jednotlivce a jejich prostředí.

Matoušek (2010) uvádí dva základní typy prevence: primární prevenci a sekundární prevenci. Primární prevence je zaměřena na zamezení vzniku nežádoucích stavů, v tomto případě fyzických, intelektových, psychických nebo smyslových vad. Cílem primární prevence je minimalizovat rizikové faktory a posilovat ochranné faktory, aby se snížilo riziko vzniku těchto vad. Může se jednat o preventivní opatření, jako podpora komunitních aktivit, zlepšování životních podmínek a prostředí.

Sekundární prevence je zaměřena na zamezení trvalých funkčních omezení nebo postižení způsobených existujícími vadami. Jedná se o aktivní intervenci, která se snaží odhalit a řešit problémy v rané fázi, aby se minimalizoval negativní dopad na jedince. Příkladem sekundární prevence může být terapie, intervenční programy, pomoc včasného zásahu nebo poskytování podpůrných služeb. Obě tyto formy prevence jsou důležité pro zachování a zlepšení zdraví jedinců a společnosti jako celku.

3.4 Sociální znevýhodnění

Podle Matouška (2010) lze sociální vyloučení charakterizovat jako situaci, v níž jednotlivec žije v chudobě, není aktivní na trhu práce, nemá dostatečné bydlení a příjmy a velmi často se nachází v izolaci nebo ve skupině jedinců s podobně deprivovanými životními podmínkami, pohybujících se na okraji společnosti.

Dlouhodobé setrvání v nepříznivých životních podmínkách a nedostatku obvykle vyvolává sociální izolaci. Přičemž tento proces se spouští a dále zrychluje tam, kde dochází k nedostatku a chudobě. Z tohoto důvodu je nezbytné pro efektivní pomoc lidem v této obtížné situaci chápat chudobu jako formu sociálního vyloučení (časopis Sociální práce: 2021).

Ve vybraných zákonech a dokumentech se může objevit zmínka o sociálním znevýhodnění v kontextu rodinného systému. Například zákon č. 561/2004 Sb. § 16 ve svém odstavci 4 mluví o sociálním znevýhodnění ve spojitosti s rodinou.

Dle zákona uvedeného výše je sociální znevýhodnění:

- a) *„Rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy.*
- b) *nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova*
- c) *postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu“ (Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon).*

Termín "sociální znevýhodnění" se vyskytuje například v oborech etopedie a sociální práce a odkazuje na jedince, kteří žijí v tzv. dysfunkčních rodinách. Jedná se často o rodinu, kde rodiče trpí alkoholismem, nemají dostatečné vzdělání nebo čelí podobným výzvám. Děti a mládež, kteří vyrůstají v nepříznivých podmínkách, jež neposkytují podporu pro jejich intelektuální, morální a emocionální rozvoj, jsou často zařazeni do kategorie sociálně znevýhodněných jedinců. Tato skupina zahrnuje např.

mladé lidi, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní, děti žijící v určitých čtvrtích, kde se koncentrují nepříznivé sociální a ekonomické podmínky nebo se tam utvářejí ghetta (Průcha, 2000).

Matoušek a kol. (2010) poukazuje na rizika spojené s neúplnou rodinou. Neúplné rodiny, kdy je přítomen jen jeden rodič, mohou být velmi zatěžující jak pro rodiče, tak pro děti. Skloubení finanční stability rodiny a současně plnění rodičovské povinnosti může být obtížné. Omezený čas, který rodič může věnovat dítěti, může ovlivnit jeho schopnost poskytnout dítěti dostatečné podnětné prostředí pro jejich růst a vývoj.

Rodina s dětmi, ve které jsou oba rodiče nezaměstnaní a závislí na státní sociální podpoře a dávkách hmotné nouze, je typickým příkladem sociálně znevýhodněné rodiny. Tato situace může být způsobena různými faktory, jako nezaměstnanost rodičů, nedostatek pracovních příležitostí, nevhodné kvalifikace, zdravotní problémy nebo jiné okolnosti. Dle Matouška (2005) může mít ztráta zaměstnání široké sociální důsledky pro jednotlivce i jejich rodiny.

Nedostatečné finanční zajištění rodiny může mít vliv na integraci dětí do kolektivu vrstevníků. To může vést k tomu, že se dítě může cítit vyloučené. Tím se může snižovat jeho sociální integrace a zvyšovat riziko sociální izolace.

3.5 Socializace

Socializace je důležitá pro fungování jedince ve společnosti a formování jeho osobnosti. Během procesu socializace jedinec sebe sama a své chování přizpůsobuje sociálním normám, hodnotám a očekáváním ve svém okolí. Prostřednictvím tohoto procesu se jedinec učí a osvojuje si kulturní aspekty své společnosti. Jedná se o získávání dovedností, znalostí, norem a hodnot, které jsou přenášeny prostřednictvím interakce s rodinou, vrstevníky, školou, médii a dalšími sociálními institucemi. Během socializace se jedinec učí, jak se chovat, jak komunikovat, jak se zapojovat do sociálních skupin a jak rozumět sociálním očekáváním.

Jedním z významných výsledků socializace je vytvoření individuální osobnosti. Během procesu socializace se jedinec postupně projevuje a formuje jedinečné vzorce chování, citění a činnosti, které jsou specifické právě pro něj. (Říčan,

1995). Jedinečnost osobnosti je důsledkem interakce různých faktorů během procesu socializace.

Dle Matouška (2008) můžeme socializaci rozdělit na primární a sekundární:

Primární socializace se většinou odehrává v rodině nebo prostředí, které ji nahrazuje, jako například v případě osvojení nebo péče v náhradní rodině. Jedná se o první a nejdůležitější fázi socializace, která začíná od narození a trvá během raného dětství.

Sekundární socializace se odehrává ve výchovných, vzdělávacích a dalších institucích a prostředích, do kterých se dítě dostává mimo rodinu. Tato fáze socializace začíná obvykle ve školním věku a pokračuje během dospívání.

Socializace hraje klíčovou roli při učení se sociálním rolím a přizpůsobování se jedince okolí. Během procesu socializace se dítě učí očekávaným sociálním rolím ve společnosti, což zahrnuje jejich povinnosti, odpovědnost, chování a očekávané normy. Dítě se učí, jak se správně chovat v různých situacích a jak se adaptovat na sociální očekávání ve svém okolí. Umožňuje jedinci navazovat sociální kontakty a vztahy s ostatními lidmi. Dítě se učí interakcím s rodinou, vrstevníky, učiteli, kolegy a dalšími lidmi ve svém prostředí. Tímto způsobem získává dovednosti komunikace, spolupráce, empatie a řešení konfliktů, které jsou důležité pro navazování a udržování sociálních vztahů. Přizpůsobení se okolí je také součástí procesu socializace.

V předchozích kapitolách jsem zdůraznila důležitost rodiny pro děti a jejich socializaci. Děti potřebují prostředí, které je bohaté na podněty, aby mohly rozšířit své dovednosti, znalosti a sociální interakce. Aktivní zájem a angažovanost rodičů jsou klíčové pro zdravý vývoj dítěte a jeho socializaci. Rodiče jsou prvními a nejdůležitějšími učiteli dítěte a jejich podpora a pozornost je nezbytná pro jeho celkový rozvoj.

Nedostatek času rodičů může být překážkou při aktivní socializaci dítěte. Pracovní vytížení rodičů nebo jejich nezáměr může mít negativní dopad na dítě, které potřebuje podporu, vedení a pozitivní interakce ze strany rodičů (Jedlička a kol., 2004).

Vliv postoje a očekávání rodičů na dítě je evidentní v každé rodině. Při zvážení očekávání, jež rodiče vkládají do svých potomků, lze uvést následující příklady: úspěch ve škole, vhodné chování, dodržování školních i domácích povinností a podobně.

Způsob, intenzita a úsilí, které děti věnují těmto běžným povinnostem, závisí na různých faktorech, jako jsou okolnosti, podmínky a reakce rodičů. Přílišné nároky a negativní komentáře mohou vést k neúspěchu dítěte. Je důležité, aby rodiče přijímali své děti takové, jací jsou, a nekritizovali je.

3.6 Finanční a sociální bariéry

Vlivů působících na tvorbu bariér mezi většinovou společností je velmi mnoho. Podíváme-li se na problémy týkající se konkrétně dětí a mládeže, jedná se o bariéry jak finančního, tak i sociálního charakteru. Ty mají potenciál negativně ovlivnit rozvoj dětí a mladých lidí.

Finanční bariéry v rámci volnočasových aktivit mohou zahrnovat nedostatek finančních prostředků na účast v placených kurzech, sportovních klubech nebo na nákup potřebného vybavení. Mnoho rodin čelí finančním obtížím, které jim brání v tom, aby svým dětem poskytly možnost účastnit se placených aktivit. Tyto bariéry mohou dětem znevýhodňovat v porovnání s jejich vrstevníky a mohou omezovat jejich možnosti rozvoje dovedností a zájmů ve volném čase. Navíc mohou vést k sociálnímu vyloučení, když se děti a mladí lidé nemohou účastnit populárních aktivit, které jsou často spojeny s určitým sociálním statutem nebo prestiží.

Sociální bariéry zahrnují širokou škálu faktorů spojených s rodinnými, komunitními a sociokulturními podmínkami. Jedním z hlavních problémů může být nedostatek podpory ze strany rodiny či komunity, která není schopna nebo ochotna podporovat děti a mladé lidi v jejich zájmech a aktivitách ve volném čase. Dle Musila (2004) je při odstraňování sociálních bariér nezbytné, aby sociální pracovník přistupoval ke klientovi komplexně. Klíčové je sledovat vzájemné souvislosti a možnosti, které se vztahují k dané situaci. Pro úspěšné překonání různých překážek je důležité zapojit další subjekty, kteří jsou s klientem propojeni a mohou hrát roli buď při vzniku těchto překážek, nebo, naopak při jejich překonávání.

Komplexně jsou finanční a sociální bariéry problémem, který může způsobit nerovnosti v přístupu k volnočasovým aktivitám a omezit možnosti rozvoje a sociální integrace dětí a mládeže. Tyto bariéry mohou vytvářet rozdíly mezi dětmi a mladými lidmi z různých socioekonomických prostředí a mohou omezovat jejich schopnost plně se zapojit do společenského života.

III. EMPIRICKÁ ČÁST

Předchozí teoretická část se zaměřila na úvodní představení problematiky rizikového chování, charakteristiky volného času, vlivu rodiny na děti a mládež, specifika sociální práce a role sociálního pracovníka. Tyto teoretické informace se promítnou v následující kapitole, která se zaměřuje na metodickou část bakalářské práce. V této části popisují stanovení hlavního cíle, dílčích cílů a formulaci výzkumných otázek. Zároveň uvádím vybranou výzkumnou strategii, výběr vzorku a popis průběhu výzkumu. V neposlední řadě kapitola konkrétně specifikuje výzkumný cíl a detailně popisuje proces získání a zpracování informací.

4. Metodické ukotvení výzkumných aktivit

V této kapitole se zaměřím na hlavní cíl a dílčí cíle mé bakalářské práce a popíšu výzkumnou strategii, kterou jsem zvolila. Budu se podrobně zabývat výběrem informantek a kritérii, která jsem při tomto výběru aplikovala, a následně své rozhodnutí zdůvodním. Na závěr této části se dotknu i etických aspektů a možných rizik spojených s provedeným výzkumem. Pro mou bakalářskou práci jsem se rozhodla použít kvalitativní výzkumnou strategii s využitím polostrukturovaných rozhovorů.

4.1 Formulace výzkumných cílů

Hlavním výzkumným cílem (HVC) bakalářské práce je *zjistit, pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže*. Hlavní výzkumný cíl je totožný s cílem celé práce a k jeho naplnění je zapotřebí si stanovit dílčí výzkumné cíle.

Dílčí výzkumné cíle

DVC 1: *Zjistit, jak sociální pracovníci pohlíží na důležitost smysluplně tráveného volného času jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.*

DVC 2: *Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří nenavštěvují zájmové kroužky.*

DVC 3: *Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky.*

DVC 4: Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na důležitost rodičovské výchovy (způsob výchovy, životní styl, vzor) v oblasti rizikového chování dětí a mládeže.

DVC 5: Zjistit, jaký mají sociální pracovníci pohled na bariéry pro smysluplné trávení volného času a jak, by je mohli sociální pracovníci pomoci odbourat.

Tabulka č. 1 – transformační tabulka

Hlavní výzkumný cíl (HVC)	Dílčí cíle výzkumné cíle (DVC)	Tazatelské otázky (TO)
HVC: Zjistit jaký je pohled sociálních pracovníků, na využití volnočasových aktivit jako prostředku prevence rizikového chování u dětí a mládeže.	DVC 1: Zjistit, jak sociální pracovníci pohlíží na důležitost smysluplně tráveného volného času jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.	TO 1: Jaké projevy rizikového chování se podle Vás u dětí projevují nejčastěji?
		TO 2: V čem jsou podle Vás výrazně jiné děti a mládež, kteří aktivně tráví volný čas než ostatní děti?
		TO 3: Jak můžete ovlivňovat volnočasové aktivity dětí?
	DVC 2: Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří nenavštěvují zájmové kroužky	TO 4: Jak vnímáte ohrožení dětí a mládeže, které nenavštěvují žádné zájmové kroužky rizikovým chováním?
		TO 5: Existují podle Vás překážky, které nedovolují těmto dětem a mládeži trávit čas volnočasovými aktivitami? Pokud ano, jaké?
		TO 6: Jakým činnostem se podle Vás věnují děti a mládež, které nedochází do zájmových kroužků?
	DC 3: Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na	TO 7: Jaký má podle Vás vliv účast dětí a mládeže v zájmových kroužcích na

riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky.	prevenci rizikového chování?
	TO 8: Jak se domníváte, že by bylo možné děti s mládež k volnočasovým aktivitám motivovat?
	TO 9: Jaké volnočasové aktivity děti podle Vás preferují?
DVC 4: Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na důležitost rodičovské výchovy (způsob výchovy, životní styl, vzor) v oblasti rizikového chování dětí a mládeže.	TO 10: Jak vnímáte rozdíl v přístupu k volnému času u rodičů rozličných rodin?
	TO 11: Jak vnímáte ochotu rodičů se podílet na organizaci a plánování volnočasových aktivit dětí a mládeže?
	TO 12: Jak se domníváte, že může podpora/nepodpora ze strany rodiny ovlivnit schopnost dětí a mládeže najít smysluplné aktivity?
DVC 5: Zjistit, jaký mají sociální pracovníci pohled na bariéry pro smysluplné trávení volného času a jak by je mohli sociální pracovníci pomoci odbourat.	TO 13: Jak můžete jako sociální pracovník pomoci nalézt motivaci k účasti na volnočasových aktivitách?
	TO 14: Jaké konkrétní služby by mohly pomoci překonávat bariéry a podpořit smysluplné trávení volného času?
	TO 15: Jaké jsou největší překážky, kterým děti a mládež čelí při volnočasových aktivitách? Jak jste je schopen/na ovlivnit?

Zdroj: vlastní

4.2 Zvolená výzkumná strategie

Každý výzkum má svoji vlastní strukturu, která nejen stanovuje použité metody, ale také určuje způsob komunikace s účastníky výzkumu a postup výzkumných kroků. V rámci výzkumného projektu jsou specifikovány konkrétní metody, proces sběru dat, charakteristika a výběr výzkumného vzorku (Miovský, 2006).

„Na začátku projektu je mapování, které má za cíl shromáždit základní informace a poznatky o oblasti, ve které chceme výzkum realizovat. Na konci této fáze bývá stanoven výzkumný problém, následně dochází k formulaci výzkumných cílů a výzkumných otázek. V rámci popisu projektu a metodologie výzkumu by měl být odůvodněn zvolený typ výzkumu, výzkumný soubor, metody, časový harmonogram nebo případné etické problémy a jejich řešení“ (Miovský, 2006: 91-92).

Pro sběr informací jsem se rozhodla využít polostrukturovaný rozhovor, který je jednou z nejčastěji používaných metod, protože spojuje prvky strukturovaných a nestrukturovaných rozhovorů. Podle Miovského (2006) informací definuje „jádro“ nebo minimální soubor otázek a témat, která by měla být pokryta v průběhu rozhovoru. Tím se výzkumníkovi poskytuje jistota, že klíčová témata budou řádně prozkoumána. Jádro je pak doplněno o další otázky, které výzkumník považuje za relevantní a vhodné pro rozšíření tématu rozhovoru.

Polostrukturovaný rozhovor umožňuje výzkumníkovi ponořit se do problematiky a získat tak hlubší a propracovanější informace. Díky tomu je možné předejít nedorozuměním a zajistit přesnější a kvalitnější informace.

4.3 Výzkumný soubor informantek a jeho charakteristika

Z důvodu souladu s hlavním výzkumným cílem, kterým je *„Zjistit pohled sociálních pracovníků na využití volnočasových aktivit jako prostředku prevence rizikového chování u dětí a mládeže“*, byly vybrány pracovnice, které mají přímý kontakt s touto cílovou skupinou. Zvolené sociální pracovnice z různých pracovišť, jako jsou azylové domy, nízkoprahová zařízení a výchovné ústavy, umožnilo získat různorodý pohled na danou problematiku. Vzhledem k jejich pracovnímu zaměření byly tyto pracovnice vhodnými informantkami pro poskytnutí relevantních informací, jak vnímají úlohu volnočasových aktivit v prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. S

ohledem na zachování anonymity nezveřejňuji konkrétní pracoviště sociálních pracovníků.

Kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů provedených osobně v daných pracovištích v lednu a únoru 2024. Tuto formu výzkumu jsem zvolila jako vhodnou metodu pro detailnější porozumění názorů a postojů sociálních pracovníků k této problematice.

Tabulka č. 2 – charakteristika informantek

Informant	Pohlaví	Vzdělání	Věk	Pozice v organizaci	Doba pracovního poměru na pracovišti
I1	žena	VŠ	29	Sociální pracovník	4 roky
I2	žena	VŠ	60	Sociální pracovník	20 let
I3	žena	VŠ	28	Sociální pracovník	3 roky
I4	žena	VŠ	42	Sociální pracovník	13 let
I5	žena	VŠ	46	Sociální pracovník	6 měsíců
I6	žena	VŠ	34	Sociální pracovník	6 let
I7	žena	VŠ	40	Sociální pracovník	1 rok

Zdroj: vlastní

4.4 Průběh výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření byly osloveni sociální pracovníci z šesti různých pracovišť jejichž cílovou skupinou jsou děti a mládež. Rozhovor mi poskytlo 7 sociálních pracovníků.

Kvalitativní výzkum v podobě polostrukturovaných rozhovorů byl realizován v lednu a únoru 2024. Tyto rozhovory byly provedeny osobně v azylovém domě, nízkoprahových zařízeních a výchovném ústavu. Sociální pracovnice jsem předem kontaktovala a před samotným rozhovorem jsem je informovala o tématu mé bakalářské práce a o účelu výzkumu. Zároveň jsem jim zaslala otázky, na které jsem se chtěla ptát. Informantky byly ujistěny, že tyto nahrávky poslouží pouze ke zpracování mé bakalářské práce a nebudou nikde publikovány či šířeny.

Informantkám byly kladeny stejné otázky v identickém pořadí a s totožným formulováním. Tato technika mi poskytla vhodný prostředek pro shromažďování informací a zároveň mi umožnila flexibilitu při formulaci otázek a případné dodatečné dotazy pro lepší porozumění odpovědí informantů.

Po dokončení rozhovoru jsem pravidelně prováděla kontrolu nahrávek a následně je z důvodu zajištění bezpečnosti dat zálohovala jak do notebooku, tak na externí paměťové médium typu flash disk.

4.5 Způsob zpracování získaných dat

Reichel podotýká, že pro efektivní zpracování kvalitativních informací je neodmyslitelná transkripce. Tato fáze převádí získané z různých zdrojů, například protokolů, audio nebo videozáznamů, do textové podoby. V mé práci jsem se rozhodla využít transkripci zvukového záznamu, kterou jsem převedla do elektronické podoby a následně vytiskla. Tento transkripční proces poskytl základ pro další analýzu informací pomocí kódování, což zahrnovalo klasifikaci, pojmenování, a rozčlenění jednotlivých částí či segmentů získaných informací (Reichel, 2009).

Při zpracování získaných informací jsem dbala na dodržování zásad ochrany osobních údajů. Informanti byli anonymizováni, což snižuje riziko zneužití jejich údajů a zajišťuje důvěrnost celého procesu (Miovský, 2006).

Před samotným zahájením samotného rozhovoru jsem informantky opětovně seznámila s tématem mé bakalářské práce, jejím cílem a krátkým přehledem mého výzkumu. Požádala informantky, aby podepsali informovaný souhlas. Jeho vzor je uveden v příloze, a originál je k dispozici u autorky práce pro případné zkontrolování. Pro zachování soukromí neuvádím originál informovaného souhlasu v příloze.

Se souhlasem informantek jsem nahrála rozhovory na diktafon v mobilním telefonu. Trvání rozhovorů se pohybovalo v rozmezí od 40 do 50 minut.

4.5 Etické aspekty a rizika výzkumu

Provedený výzkum byl realizován prostřednictvím kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů, které umožnily hlubší proniknutí do zkoumané problematiky. Nicméně, je třeba zdůraznit, že některé aspekty této metodologie přinesly určitá rizika. Je nutné zdůraznit vysokou časovou náročnost spojenou s touto výzkumnou strategií.

Nedostatek času ze strany informantů může negativně ovlivnit průběh výzkumného procesu a kvalitu získaných informací. Konkrétně, bylo obtížné navázat spolupráci s některými sociálními pracovníky a dosáhnout sjednaných rozhovorů. Dokonce i přes předchozí domluvu a zaslání otázek k rozhovoru někteří informanti přestali komunikovat, což vedlo k nemožnosti uskutečnění plánovaných rozhovorů.

Je důležité si uvědomit, že časová omezení mohou předem ovlivnit informace, které jsou získány, a tím i celkovou úspěšnost výzkumu. Zvláště přepisování rozhovorů v empirické fázi vyžadovalo významné množství času a úsilí.

Za významné riziko považuji situaci, kdy informantky nejsou ochotné hovořit o určitých tématech. Pokud k takové situaci došlo, přešla jsem k další otázce. Po dokončení daných otázek jsem se informantky zeptala, zda by se chtěla vrátit k předchozí otázce a pokusit se na ni znovu odpovědět.

Za jedno z dalších rizik považuji možné porušení soukromí informantek. Z tohoto důvodu jsem každou z nich identifikovala pouze písmeny "I".

Mezi další riziko patří také, že v rámci kvalitativního zkoumání nelze mé výstupy zobecňovat na celou populaci.

5. Interpretace získaných informací

Tato kapitola se zaměřuje na interpretaci výsledků provedeného výzkumného šetření. Vycházím z rozdělení jednotlivých výzkumných otázek, které jsou podrobně popsány v tabulce 1 (str. 41-42). Postupně je vyhodnocuji na základě získaných informací od jednotlivých informantek. V analýze využívám přímé citace informantek, které jsou označeny kurzívou a uvádím je v uvozovkách.

Nejprve jsem přepsala všechny rozhovory do psané formy a následně jsem vytvořila stručné výpisky. Po důkladném prostudování odpovědí jsem si udělala poznámky, kde jsem zaznamenala připomínky, klíčová slova a další relevantní informace. Důležitá nebo často se opakující slova v odpovědích jsem následně zvýraznila barevně, což mi pomohlo identifikovat klíčové body a hlavní myšlenky v textu.

V následující části se budu zabývat interpretací výsledků, která odráží mé kódování. Využila jsem shrnutí výzkumu k vytvoření kódů, které jsem poté aplikovala při interpretaci. Mým hlavním cílem bylo porozumět tomu, jak sociální pracovníci vnímají význam volnočasových aktivit jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže, a tento poznatek dále rozpracovat v následujících kapitolách. Přepisy rozhovoru se sociálními pracovníky jsou uloženy v mém osobním archivu.

5.1 Interpretace dílčího cíle č. 1

V rámci prvního dílčího cíle jsem se snažila zjistit, „*jak sociální pracovníci pohlíží na důležitost smysluplně tráveného volného času jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.*“ K tomu to dílčímu cíli jsem si stanovila tři tazatelské otázky (TO 1-3). Pokoušela jsem se zjistit jaké projevy rizikového chování se u dětí a mládeže projevují nejčastěji, v čem jsou podle SP výrazně jiné děti, které tráví aktivně volný čas než ostatní děti a jak mohou SP ovlivňovat volný čas dětí.

Na otázku, „*jaké projevy rizikového chování se u dětí projevují nejčastěji*“ se informantky se ve většině případů shodly, že se z rizikového chování u dětí a mládeže nejčastěji objevují šikana, záškoláctví, užívání návykových látek a trávení volného času na telefonu. **I1, I2 a I4** zmiňují na prvním místě šikanu, která v dnešní době nabývá velkých rozměrů. **I3** uvádí, že se z jejího pohledu objevuje nejčastěji enormní trávení

volného času na telefonu. Odpověď jedné z informantek **I5** je následující: „*účast v nebezpečných sportech, experimentování s drogami nebo alkoholem, zapojení se do agresivního chování, šikanování, sebepoškozování nebo přílišné vystavení online nebezpečím.*“ Podle **I6** je nejčastěji rizikové chování spojeno s užíváním návykových látek jako je alkohol, cigarety a marihuana a nelátková závislost na mobilních telefonech. **I7** uvádí na prvním místě záškoláctví, dále uvádí následující: „*A pak ta šikana, to je taky docela častý problém.*“

Jednotlivé odpovědi otázku, „*v čem jsou podle Vás výrazně jiné děti a mládež, kteří aktivně tráví volný čas, než ostatní děti*“ se u některých informantek shodovaly. **I1**, **I4**, **I5** a **I7** se domnívají, že tyto děti jsou více disciplinované, mají daný řád a návyky. **I2** a **I6** se domnívá, že mají méně času chovat se rizikově. **I3** uvádí: „*Nemyslím si, že by děti, které aktivně tráví čas, se výrazně lišily od dětí, které svůj čas aktivně netráví.*“

Poslední tazatelská otázka tohoto cíle, měla zjistit, „*zda a jak jsou sociální pracovníci schopni ovlivňovat volný čas dětí a mládeže.*“ Odpovědi na tuto tazatelskou otázku byly velmi rozdílné, každá z informantek vidí situaci z jiné perspektivy a přináší různé názory, které mohou být užitečné při formování strategií a programů pro podporu zdravého a plnohodnotného využívání volného času dětí. **I1** a **I5** uvedly, že jsou schopny ovlivňovat volný čas u nich v nízkoprahu nabídkou. „*Máme tady výtvarku, tělocvičnu, cvičnou kuchyni, hudebnu, kde máme klávesy, máme i boxovací pytle.*“ **I2** uvádí, že je podle ní důležité mít dobře cílenou propagaci na určité věkové skupiny a snažit se seznámit děti s aktivitami, které jim jsou v okolí k dispozici. **I3** uvedla, že volný čas přímo ovlivňují tím, že aktivity vymýšlí a mají řízené programy nebo se v poslední době snaží uživatele motivovat, aby oni sami vymysleli nějakou volnočasovou aktivitu nebo program pro ostatní. **I4** se zmiňuje, že je dobré se zapojovat do společných aktivit s dětmi a mládeží, ale nesmíme je do něčeho nutit. **I6** odpověděla, že plánováním aktivit pro děti, pořádáním akcí a také zmínila důležitost dobrovolníků, kteří se u nich na pracovišti dětem věnují. **I7** uvádí: „*Asi nejdůležitější je jim nabídnout ty aktivity, co je fakt zajímají. Musíme najít něco, co je baví a motivuje, aby se do toho plně pustili.*“

Shrnutí DVC1: Tazatelské otázky vážící se k prvnímu výzkumnému dílčímu cíli po vyhodnocení ukazují, že informantky v rámci svých odpovědí identifikovaly jako

hlavní projevy rizikového chování u dětí a mládeže šikanu, záškoláctví, užívání návykových látek a nadměrné trávení času na mobilních telefonech.

Je také zajímavé vidět, že některé informantky zdůraznily spojitosti mezi rizikovým chováním a aktivitami jako jsou nebezpečné sporty či vystavení online nebezpečím, což naznačuje komplexní povahu tohoto jevu. Tato doplňující informace poskytuje širší perspektivu na problematiku rizikového chování u dětí a mládeže, což může být důležité pro navrhování efektivních preventivních opatření. Dále, se informantky shodly na tom, že aktivní děti jsou často disciplinovanější a mají vytvořený řád, což může ovlivnit jejich snížené riziko projevů rizikového chování. Jedna z informantek však tvrdí, že aktivní děti a mládež nejsou v ničem rozdílné, což může naznačovat potřebu podrobnějšího zkoumání této oblasti.

Informantky také uvádějí různé strategie ovlivňování volnočasových aktivit dětí a mládeže, včetně práce v nízkoprahových zařízeních, cílené propagace, organizování aktivit a nabídky atraktivních možností, které budou děti motivovat. Jedna z informantek konkrétně zdůrazňuje důležitost dobrovolníků, kteří se dětem věnují. Tyto poznatky mohou posloužit jako základ pro tvorbu strategií a programů zaměřených na podporu zdravého využívání volného času dětí a mládeže a efektivní prevenci rizikového chování.

5.2 Interpretace dílčího cíle č. 2

V druhém dílčím cíli jsem se pomocí tazatelských otázek snažila zjistit, „*jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří nenavštěvují zájmové kroužky.*“ V rámci tohoto dílčího cíle jsem si stanovila tři tazatelské otázky (TO 4-6). Tazatelské otázky mi umožnily zjistit, jak SP vnímají ohrožení rizikovým chováním dětí a mládeže, které nenavštěvují žádné zájmové kroužky, zda podle sociálních pracovníků existují překážky, které nedovolují těmto dětem a mládeži trávit čas volnočasovými aktivitami a jakým činnostem se podle nich věnují děti a mládež, které nedochází do zájmových kroužků.

U otázky, „*jak vnímají ohrožení dětí a mládeže, které nenavštěvují žádné zájmové kroužky rizikovým chováním*“ vyplynulo z odpovědí všech informantek, že nedostatek účasti dětí a mládeže v zájmových kroužcích může představovat riziko negativního chování a sociální izolace. Odpověď **I1**, **I2**, **I6** a **I7** naznačují, že tito mladí

lidé mohou trávit volný čas neřízeně a nudit se, což může vést k hledání nebezpečných situací a setkání s problematickými jedinci. **I3** zdůrazňuje nejen důležitost rodiny, ale psychiky dítěte. **I4** uvedla také možnosti sociální izolace těchto dětí a mladých lidí, která může vést k depresím a náchylnosti k rizikovému chování. Podle **I5** je důležité také rodinné zázemí a podpora, kterou děti dostávají od svého okolí. **I5** také uvádí: „Podle mě tam možná chybí ten základ v tom hraničním věku, (...). Když rodič tráví čas na gauči, tak to dítě bude úplně jiné než dítě, které má aktivní rodiče.“ **I6** odpověděla: „A pak je tu ta věčná nuda, která může vést k tomu, že začnou zkoušet různé rizikové věci, (...)“

Dále jsem se ptala, „zda existují překážky, které nedovolují těmto dětem a mládeži trávit čas volnočasovými aktivitami,“ z odpovědí informantek lze vyvodit, že existuje několik překážek bránících dětem a mládeži v účasti na volnočasových aktivitách. Finanční situace rodiny je nejčastější překážkou, kterou informantky uváděly, neboť některé aktivity jsou zpoplatněny, a ne každá rodina si je může dovolit. V rodinách s nízkými příjmy může být platba za kroužky a aktivity problematická, ať už kvůli zpoplatnění či jiným finančním potížím. Dále se objevuje i nepodnětné prostředí, kde děti nemají dostatek podpory či nabídky ze strany rodičů či okolí. Tlak vrstevníků, rodinné problémy jako je domácí násilí nebo závislosti, a nedostatek motivace ze strany rodiny jsou také zmiňované překážky. **I1** uvádí kromě finanční situace také: „(...), je tu taková aktivita, co bychom mohli nazvat „nicnedělání“, (...) není k ní potřeba žádná speciální příprava nebo finanční investice. **I2** a **I3** uvádí kromě finanční situace také absenci motivace ze strany rodiny. **I6** se domnívá, že finance nejsou největší problém, protože existuje spousta projektů, které jsou zdarma. **I7** odpověděla: že děti a mládež nejsou vedeni k aktivně trávenému volnému času.

Tato tazatelská otázka měla zjistit „jakým činností se podle SP věnují děti a mládež, které nedochází do zájmových kroužků.“ Všechny informanty se shodly, hlavní činností, které se děti a mládež věnují, jsou online aktivity a čas trávený venku. Podle **I1** děti a mládež vyhledávají „nízkoprahy“, které jsou pro ně takový bod záchrany. **I2** uvádí: „Velkou roli v tomto i hraje závislost dětí na mobilních telefonech a počítačích. U dětí, (...) vážne komunikace. Každý má ten svůj mobil a sleduje ho a je úplně mimo tu skupinu, kde by měli mezi sebou komunikovat.“ **I3** zmínila důležitost prostředí ve které děti a mládež vyrůstají. Stejný názor má i **I4**. **I5** odpověděla, že se děti v dnešní době

ani moc nenudí, jsou na sociálních sítích, a to jim bere spoustu času. **I6** uvádí, že děti a mládež, které se neúčastní zájmových kroužků, často tráví čas online, což může vést k vytváření digitální bubliny a omezovat jejich sociální interakce ve skutečném světě. Kromě toho se zapojují do nezávazných setkání, což může mít různé dopady na strukturovanost jejich volného času a bezpečnost. Jejich aktivitami se mohou lišit, přičemž některé jsou prospěšné, zatímco jiné mohou přinášet rizika. **I7** uvádí: „*A ještě je tu taková ta aktivita, co bychom mohli nazvat 'nicnedělání', víte, jen tak lenošení nebo ležení a nečinnost.*“

Shrnutí DVC2: Odpovědi na otázky v tomto konkrétním cíli byly podobné, především pokud jde o otázku č. 4. Stanovení 3 tazatelských otázek mi mělo pomoci získat odpovědi na dílčí výzkumný cíl č. 2 – zjistit, jak vnímají sociální pracovníci riziko ohrožení rizikovým chováním u dětí a mládeže nenavštěvující zájmové kroužky. Shoda názorů panuje i u TO 5. Tazatelské otázky vážící se ke třetímu výzkumnému dílčímu cíli po vyhodnocení ukazují, že dle informantek může nedostatek účasti v kroužcích vést k sociální izolaci a rizikovému chování. Finanční překážky, nedostatek motivace ze strany rodiny a tlak vrstevníků jsou hlavními faktory bránícími účasti dětí ve volnočasových aktivitách. Informantky rovněž identifikovaly online aktivity a venkovní setkání jako hlavní činnosti, kterým se děti a mládež věnují, přičemž zdůraznily rizika spojená s digitální závislostí a omezením sociální interakce. Jedna z informantek uvedla, že finance nejsou největší problém, protože existuje spousta projektů, které jsou zdarma.

Z odpovědí informantek také vyplynulo, že děti a mládež, kteří nejsou zapojeni do zájmových kroužků, často tráví svůj volný čas online a venku. Kromě toho, že děti a mládež, kteří se neúčastní zájmových kroužků, tráví čas online a venku, je také důležité zdůraznit, že tato skupina mladých lidí se často utápí v online aktivitách a nezávazných setkáních. Tento trend může vést k postupnému omezení osobních interakcí a vytváření digitální bubliny, kde jsou jedinci uzavřeni v online světě a mohou ztrácet kontakt se skutečným světem a sociální realitou. Současně se zvyšuje riziko spojené s digitální závislostí, kdy se mladí lidé stávají příliš závislými na internetu a digitálních technologiích, což může negativně ovlivnit jejich fyzické a duševní zdraví. Navíc dochází k omezení rozvoje sociálních dovedností, protože osobní interakce jsou

nahrazeny online komunikací, což může mít dlouhodobé důsledky pro schopnost navazovat a udržovat zdravé vztahy ve skutečném životě.

5.3 Interpretace dílčího cíle č. 3

Dílčí cíl č. 3 zjistit, *jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky*. K jeho zpracování jsem využila tazatelských otázek (TO) č. 7, 8, 9. Výsledky budou zajímavé nejen tím, že poukáží na to, jaké mají SP názory na tuto otázku. Přínos daného dílčího cíle také nacházíme v zajímavosti získaných dat, které mohou sloužit jako cenný informační zdroj nejen jen pro odbornou veřejnost.

Všechny informantky se u otázky, *jaký má podle Vás vliv účast dětí a mládeže v zájmových kroužcích na prevenci rizikového chování* shodují na tom, že účast dětí a mládeže v zájmových kroužcích hraje důležitou roli v prevenci rizikového chování. Strukturovaný časový poskytuje dětem nové příležitosti k socializaci a vytváření pevných přátelství. Zároveň se děti zapojují do aktivit, které jim nabízejí smysluplné trávení volného času a umožňují jim rozvoj. **I1** také uvádí: „(...), *to riziko, že by se dopustily rizikového chování se tím snižuje. Mají vyplněný volný čas (...)*.“ **I2, I3 a I5** zdůrazňují důležitost kolektivu v jakém se děti a mládež pohybují. **I4 a I6** dodávají, že tyto aktivity přinášejí dětem zodpovědnost, disciplínu, a učí je fungovat v kolektivu. Podpora a motivace k neustálému zlepšování se v rámci těchto aktivit vytvářejí prostředí, které pozitivně ovlivňuje chování a sociální interakce dětí a mládeže, což může být klíčem k prevenci rizikového chování. **I7** že: „(...), *spolupráce s rodiči a školou, aby byla podpora k účasti na volnočasových aktivitách co nejsilnější*.“

Jako další podstatnou otázku bych zde uvedla – *zda se domnívají že by bylo možné děti s mládež k volnočasovým aktivitám motivovat*. Většina z informantek (**I1, I2, I5, I6 a I7**) se shoduje na tom, že motivace by měla přijít i ze strany školy. Například nabídkou kroužků, které jsou v rámci školy cenově dostupnější nebo ukázkami ve výuce. Jak uvádí **I2**: „(...), *u výtvarných by bylo dobré, kdyby přišel i nějaký výtvarník (...), to samé i u hudebních a sportovních*.“ **I1** dodává, že v momentě, kdy nejsou peníze, tak je rodinu těžké motivovat. **I3** říká, že každý touží po úspěchu a ocenění, což je vidět i na našem přístupu k vlastním aktivitám, kdy si vytváříme programy, které nás motivují a přinášejí nám pozitivní pocit úspěchu a ocenění. **I4** doplnila, že je možné rodiny podporovat například pomocí různých grantů a nadací.

Na poslední tazatelskou otázku tohoto dílčího cíle, *jaké volnočasové aktivity děti podle Vás preferují*, odpověděla **I1**, že záleží na tom, jak jsou děti vedeny od malička. Zmiňuje rodiny, kde to nefunguje. Dítě není motivované a vedené k tomu něco dělat. **I3** a **I6** uvádí, že záleží na povaze. **I3** dodává, že podle ní děti nejvíce preferují trávení volného času na telefonu. Naproti tomu **I2** uvádí, že děti asi nejvíce preferují sportovní aktivity nebo rukodělné a výtvarné. **I4** uvedla: „(...) *důležité je naslouchat dítěti, kam by chtělo chodit a co by ho bavilo.*“ **I7** uvedla mezi zájmy lego, počítače, ale i hru na hudební nástroj, dodává ovšem, že záleží na kolektivu, ve kterém se dítě nachází. **I6** dodala, že je důležité respektovat individuální zájmy každého dítěte.

Shrnutí DVC3: Informantky ve svých odpovědích zdůrazňují význam zapojení dětí a mládeže do zájmových kroužků a aktivit pro prevenci rizikového chování. Organizované aktivity vytvářejí prostředí, kde se děti a mládež učí nejen dodržovat pravidla a získávat nové dovednosti, ale také budovat sociální vztahy a rozvíjet komunikační schopnosti. V tomto kontextu jsou zájmové kroužky vnímány jako účinný nástroj k podpoře pozitivních změn v chování a prevenci rizikových situací.

Podíváme-li se na výpovědi informantek, které se zabírají otázkou motivace k účasti dětí a mládeže, tak klíčovou odpovědí je, že je důležité nabízet širokou škálu zájmových kroužků, které odpovídají různým zájmům a potřebám. To zahrnuje nejen sportovní a kulturní aktivity, ale i programy zaměřené na vzdělávání, umění, dobrovolnictví a další oblasti. Spolupráce s rodiči a školami je také důležitá pro podporu a motivaci dětí k účasti. Finanční podpora pro rodiny s nižšími příjmy může být rozhodujícím faktorem, který umožní dětem účastnit se těchto aktivit bez ohledu na finanční situaci rodiny.

Je také důležité brát v úvahu individuální rozdíly mezi dětmi a mládeží. Preference volnočasových aktivit se mohou lišit podle zájmů, věku, pohlaví a dalších faktorů. Proto je důležité nabídnout pestrou škálu možností, které umožní každému dítěti najít aktivitu, která mu vyhovuje a podporuje jeho osobní rozvoj. Celkově je organizované trávení volného času dětí a mládeže považováno za důležitý nástroj k podpoře pozitivních změn v jejich chování. Poskytuje jim řád, podporu a příležitost k rozvoji dovedností a zájmů, což přispívá k lepší sociální integraci, prevenci rizikového chování a celkově k získání pozitivnějšího životního stylu.

5.4 Interpretace dílčího cíle č. 4

Dílčí cíl č. 4 mapuje, „*jaký pohled mají sociální pracovníci na důležitost rodičovské výchovy (způsob výchovy, životní styl, vzor) v oblasti rizikového chování dětí a mládeže.*“ Při jeho zpracovávání jsou použity tazatelské otázky č. 10, 11, 12. Získaná zjištění mohou být přínosná nejen pro pochopení vlivu rodičovské výchovy na chování dětí a mládeže, ale také pro formulování účinnějších strategií prevence rizikového chování.

Na otázku, „*jak vnímáte rozdíl v přístupu k volnému času u rodičů rozličných rodin,*“ odpověděly takto: Podle **I1** někteří rodiče využívají nabídku „*nízkoprahu*“ jako snadnou možnost bez závazků, často motivováni pohodlím a bezplatnou dostupností. Podobně odpovídá i **I4**, která k tomu dodala: „*Nejdůležitější ale je děti ve volnočasových aktivitách podporovat, a hlavně mít na děti čas.*“ **I2**, **I5** a **I7** se shodují že některé rodiny se i přes finanční náročnost snaží poskytnout svým dětem možnost účasti v těchto aktivitách. **I2** dodává pro rodiny v těžké finanční situaci může být obtížné zajistit svým dětem tyto možnosti, což může mít negativní dopad na jejich životní situaci a sklony k rizikovému chování. Citují **I3**: „*Určitě bude hrát roli to finanční zázemí a myslím si, že také ta samotná výchova těch rodičů. Jestliže oni byli vedeni k něčemu, tak potom dává větší smysl, že i oni budou své dítě vézt k něčemu.*“ **I6** uvedla, že hodně záleží na tom, jak rodiče vidí význam volného času.

Jednotlivé odpovědi na tazatelskou otázku, „*jak vnímají ochotu rodičů se podílet na organizaci a plánování volnočasových aktivit dětí a mládeže*“ se odpovědi u některých informantů shodovaly. **I3**, **I4**, **I5** a **I6** řekly, že podpora volnočasových aktivit u dětí je individuální a závisí na různých faktorech, včetně finanční situace a zájmu rodičů. Jestli spíše preferují volný čas trávit aktivně, nebo ho trávit např. sledováním televize. **I2** odpověděla: „*Ale potom jsou ty problémové rodiny, kde ty rodiče jsou třeba rozvedení nebo otec pije, matka pije, matka je samoživitelka a ti třeba tohle vůbec neřeší. Ty děti jsou dány napospas, a to je velký problém.*“ **I1** a **I5** se shodují, že rodiče často volí možnost nízkoprahových aktivit pro své děti, což může naznačovat jejich nedostatečnou aktivní účast. Tato situace může být spojena s nedostatkem vlastní zkušenosti s organizovanými aktivitami v dětství, což vytváří cyklus, kdy děti následují stejný vzor jako jejich rodiče. Citují **I6**: „*A potom jsou taky rodiče, co se moc na tom nepodílejí. Ne, že by neměli rádi své děti nebo si nepřejí, aby měly zajímavý volný čas,*

ale prostě jsou možná jinak nastavený.“ **I7** uvedla, že ochota rodičů se podílet na organizaci volnočasových aktivit dětí a mládeže je různorodá. Někteří se cítí přetížení nebo mají nedostatek času, zatímco jiní jsou nadšení a ochotně přispívají. Tato variabilita závisí na osobních prioritách rodičů.

Dále jsem se informantek ptala na to, *„jak se domníváte, že může podpora/nepodpora ze strany rodiny ovlivnit schopnost dětí a mládeže najít smysluplné aktivity.“* Všechny informantky se shodly, že podpora ze strany rodiny má klíčový vliv na schopnost dětí a mládeže najít smysluplné aktivity. Když cítí podporu od svých blízkých, motivuje je to k úsilí a zlepšování, těší se na ocenění a odměnu. Naopak, nedostatek rodinné podpory může vést k pocitu osamocení a nedostatku motivace k účasti v aktivitách, což odráží význam sociálního prostředí pro rozvoj dětí. **I2:** *„Vždycky by to mělo vycházet z toho co chce dítě, co se líbí dítěti ne rodičům.“* **I3** a **I4** se shodují, že podpora musí být přiměřená a zdravá. Cituji **I5:** *„Rodina je opravdu zásadní.“* **I6** dodala, že rodič ví, co dítě dělá rádo a co se mu líbí.

Shrnutí DVC4: Z odpovědí informantek vztahujících se k tomu to cíli je patrné, že finanční situace rodiny hraje významnou roli. Rodiny s vyšším příjmem mají snazší možnost podporovat své děti v různých aktivitách. Naproti tomu, rodiny s omezenými finančními prostředky čelí větším obtížím při financování těchto aktivit pro své potomky. Důležitý je i sociální kontext, neboť komunity s bohatší nabídkou volnočasových programů mohou povzbuzovat rodiče k zapojení svých dětí. Výchova a rodinná podpora má také hrát významný vliv na děti a mládež. Děti často přebírají chování svých rodičů a jejich přístup k volnému času. Rodiče také zohledňují dostupnost a vhodnost daných aktivit pro své děti v souladu s jejich zájmy a potřebami. Dále se ukazuje, že sociální prostředí, jako je komunitní podpora a dostupnost programů, může ovlivnit, jak rodiče plánují volný čas svých dětí. Celkově lze tedy říci, že rozhodnutí rodičů je důsledkem komplexní kombinace finančních, sociálních a rodinných faktorů, které formují jejich přístup k zapojení dětí do volnočasových aktivit.

Přistoupíme-li ke shrnutí tazatelské otázky, která se zaobírala ochotou rodičů se podílet na organizaci a plánování volnočasových aktivit dětí a mládeže zjistíme, že některé informantky odpovídaly, že je ovlivněna sociálním prostředím rodičů a vlastními prioritami. Rodiče, kteří vnímají význam volnočasových aktivit pro rozvoj

svých dětí, budou pravděpodobněji podporovat jejich účast. Naopak, rodiče s jinými prioritami pro své děti mohou být méně ochotni je zapojovat do těchto aktivit.

Z hlediska schopnosti dětí a mládeže nalézt smysluplné aktivity má podpora ze strany rodiny klíčový význam. Rodičovská podpora může dětem poskytnout důležitou motivaci a směřování, zatímco její absence může vést k demotivaci a nedostatku zapojení do strukturovaných aktivit. Opatrná a vyvážená podpora je tedy nezbytná pro vytváření pozitivního prostředí pro rozvoj dětí a mládeže v oblasti volnočasových aktivit.

5.5 Interpretace dílčího cíle č. 5

V rámci pátého dílčího cíle jsem zkoumala, *„jaký mají sociální pracovníci pohled na bariéry pro smysluplné trávení volného času a jak, by je mohli sociální pracovníci pomoci odbourat.“* Pro tento cíl jsem si stanovila TO 13, 14, 15. Odpovědi na tazatelské otázky mi umožnily zjistit, jak můžou SP pomoci nalézt motivaci k účasti na volnočasových aktivitách, jaké konkrétní služby by mohly pomoci překonávat bariéry a podpořit smysluplné trávení volného času a jaké jsou největší bariéry, kterým děti a mládež čelí při volnočasových aktivitách. Tyto poznatky mohou vést k efektivnějším intervencím a programům podporujícím smysluplné trávení volného času u dětí a mládeže.

V rámci této tazatelské otázky jsem se pokoušela zjistit, *„jak můžou sociální pracovníci pomoci nalézt motivaci k účasti na volnočasových aktivitách.“* Informantky odpověděly takto: **I1** a **I3** zdůrazňují využití odměn a výsledků práce jako stimul pro účast, když jsou dětem nabídnuty atraktivní aktivity a následně vykompenzovány. **I3** dále uvedla: *„(...) klíčovým prvkem nabídnout dětem atraktivní aktivity a následně je vykompenzovat. Jedním z příkladů může být akce jako "Čistá Vysočina", kde děti sbírají odpadky, což samotné aktivity nemusí být příliš atraktivní, ale za odměnu si mohou užít příjemný den nebo sledování filmu.“* Dle **I2**, **I4** a **I5** hraje sociální pracovník klíčovou roli v podpoře účasti na volnočasových aktivitách. Toho lze dosáhnout pomocí nabídky různých aktivit, domluvy s kroužky na ukázkových hodinách a konáním besed s rodiči o důležitosti a možnostech volnočasových aktivit. Cituji **I5**: *„Tak, my celkově pracujeme s klienty motivačním způsobem.“* **I2** dodává: *„(...) zkusit získat nějakou dotaci, pokud vidím, že to dítě je opravdu nadané a mohlo by se tomu věnovat.“* **I7** vnímá poskytování individuální podpory a poradenství jako zásadní přístup, ve chvíli, kdy se aktivně

naslouchá potřebám jednotlivců. Jde o to pochopit se jejich zájmy a cíle, a společně se hledat aktivity, které by je mohly zaujmout. **I6** dále uvádí, že je důležité vytvářet prostředí podpory a povzbuzení ke změně, a to prostřednictvím komunitních programů a akcí, sdílení zkušeností a vzdělávání o významu aktivního zapojení do volnočasových aktivit.

Dále jsem se ptala, *„jaké konkrétní služby by mohly pomoci překonávat bariéry a podpořit smysluplné trávení volného času.“* Cituji **I1**: *„(...) třeba ten nízkoprah, že může právě pomoci překonávat ty bariéry a podporuje to smysluplné trávení volného času, tím, že vlastně je zadarmo, je pro ty děti dostupný jako v čase, kdy mají po škole.“* **I2** zmiňuje jako zásadní problémy vycházející z rodinného prostředí a nedostatek času rodičů. Což často vede k přikládání dětí k elektronickým zařízením. Jako možnosti, jak překonat tyto bariéry, by navrhovala uspořádání edukativních přednášek pro rodiče a pořádání bezplatných akcí pro rodiny, které by si jinak volnočasové aktivity nemohly dovolit. **I3** a **I4** vnímají potřebu větší spolupráce mezi školami a dalšími institucemi. Zdůrazňuje, že školy někdy přehlížejí určité záležitosti. **I4** zmínila myšlenku na vytvoření dobrovolnických organizací ve městě, které by poskytovaly možnosti pro smysluplné trávení volného času lidí, kteří mají zájem o dobrovolnickou činnost. **I5** odpověděla: *„(...), můžeme nabídnout smysluplné trávení volného času, kdy vlastně ty bariéry nemáme tím, že jsme nízkoprah. Sem opravdu může přijít úplně každý (...).“* **I6** poukazuje na možnost spolupráce mezi školami a DDM pro bohatší nabídku aktivit, což již v některých školách funguje, avšak není to rozšířená praxe. **I7** zmiňuje stejně jako **I6** spolupráci školy a DDM. Dále vyjadřuje nutnost zajistit rovný přístup ke službám pro všechny děti bez ohledu na jejich sociální a ekonomické zázemí.

V souvislosti s tazatelskou otázkou, *„jaké jsou největší překážky, kterým děti a mládež čelí při volnočasových aktivitách“* informanti uvádí dvě největší překážky, a to finance a rodina. **I1**: *„(...) myslím si, že bylo potřeba mít takovej nízkoprah pro rodiče.“* **I2** a **I4** doplnily, že kromě finančních překážek se může objevit i šikana a nezačleňování se do kolektivu. **I3** doplňuje, že finance asi úplně ovlivnit nemůže, mají možnost dobrovolníků. *„Když se chce někdo třeba naučit hrát na kytaru.“* Dle **I5** je podpora ze strany rodiny, školy a přátel zásadní pro vytváření prostředí, které motivuje dítě k objevování nových aktivit. Důležité je, aby dítě mělo kolem sebe lidi, kteří ho povzbuzují a věří mu, což mu dává sílu a chuť zkoušet nové věci. **I6** doplnila levné

nebo bezplatné možnosti pro volnočasové aktivity jsou často skryté a vyžadují čas a úsilí na jejich objevení. Aktivním způsobem můžeme pomoci rodinám získat finanční prostředky na účast svých dětí ve volnočasových aktivitách, například informováním o dostupných grantech. Z odpovědi vyplývá, že nedostatek informací o tom, jak děti tráví volný čas, může vést k nedostatečné kontrole a podpoře ze strany rodičů. Řešením těchto překážek může být posílení komunikace a zapojení rodiny do plánování aktivit dětí, a také poskytování podpory a informací rodičům o významu smysluplného trávení volného času pro rozvoj jejich dětí.

Shrnutí DVC5: V rámci pátého dílčího cíle docházíme k závěru, že sociální pracovníci mohou využít svého potenciálu k podpoře motivace dětí k účasti na volnočasových aktivitách. Informantky uvádějí několik přístupů, jako je nabídka různorodých aktivit, motivace prostřednictvím odměn a soutěží, a zapojení do komunitních programů. Kromě toho, že se sociální pracovníci zaměřují na nabídku různorodých aktivit a vytváření podpůrného prostředí, zdůrazňují také důležitost komunikace s dětmi a rodiči. Pomocí individuálního poradenství a podpory se snaží identifikovat zájmy a potřeby každého jednotlivce a přizpůsobit nabídku aktivit tak, aby byla pro ně atraktivní. Důraz je kladen na spolupráci s ostatními organizacemi a poskytování informací o dostupných možnostech, aby byla podpora co nejefektivnější a dostupná co nejširšímu spektru dětí. Tímto způsobem se snaží překonat překážky a motivovat děti k aktivnímu trávení volného času.

Přistoupíme-li ke shrnutí tazatelské otázky věnující se překonávání bariér a podpoře smysluplně tráveného času zjistíme, že se informátoři zaměřili na identifikaci konkrétních služeb, které by mohly pomoci překonat bariéry a podpořit smysluplné trávení. Pro zjištění hlavního výzkumného cíle jsem zvolila kvalitativní výzkum s polostrukturovanými dotazy. Tento typ výzkumu se ukázal jako nejlepší způsob pro získání odpovědí. Informantky měly dostatečný prostor pro své názory a já jsem měla možnost dotazovat se v průběhu rozhovoru na další informace, které v jeho průběhu vplynuly. Zazněly návrhy jako poskytování nízkoprahových aktivit a programů, spolupráce mezi školami a místními organizacemi, nabídka volnočasových kroužků a sportovních aktivit, a podpora ze strany neziskových organizací a firem.

Podíváme-li se na výpovědi informantek, které se váží k překážkám, kterým děti a mládež čelí při volnočasových aktivitách zjistíme, že finanční situace a nedostatek

podpory ze strany rodiny byly označeny za hlavní překážky, a navrhlo se poskytování informací o dostupných grantech a zřizování komunitních zdrojů pro děti. Další informátoři zdůraznili význam nízkoprahových klubů a školních kroužků jako prostředků přístupných všem dětem. Také se diskutovalo o spolupráci mezi školami a domy dětí a mládeže, aby se poskytla pestřejší nabídka aktivit. Největší překážky byly identifikovány v nedostatku finančních prostředků rodin, nedostatku vybavení a motivace ze strany rodiny a nedostatečné informovanosti rodičů.

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, *pohled sociálních pracovníků, jak využít volnočasových aktivit jako prostředku prevence rizikového chování u dětí a mládeže*. Teoretická část se skládá ze tří kapitol. První kapitola řeší samotné rizikové chování. V druhé kapitole jsem definovala pojem volný čas, instituce poskytující volnočasové aktivity, faktory ovlivňující volný čas a roli rodiny jako hlavního faktoru ovlivňujícího volný čas. Poslední třetí kapitola se věnuje sociální práci, osobě sociálního pracovníka. Dále se zaměřuje na důležitost prevence jako nedílné součásti sociální práce, problém sociálního znevýhodnění a bariér.

V empirické části jsem vycházela především z teoretické části. Výzkumnou část jsem zaměřila na zjištění informací od 7 informantek pracujících v různých pracovištích. K získání informací jsem zvolila kvalitativní metodu spolu s polostrukturovaným rozhovorem. Stanovila jsem si hlavní výzkumný cíl a ten jsem následně rozdělila do 5 dílčích cílů spolu s 15 tazatelskými otázkami, jež jsem následně pokládala informantkám a z odpovědí jsem formulovala výsledky výzkumu.

Při vyhodnocování získaných výzkumných dat jsem došla k následujícím zjištěním. Nejprve byl reflexi podroben první dílčí výzkumný cíl, který obsahoval tři TO. Z odpovědí vyšlo najevo, že informantky identifikují šikanu, záškoláctví, užívání návykových látek a nadměrné používání mobilních telefonů jako hlavní projevy rizikového chování u dětí a mládeže. Tato informace obohacuje naše pochopení problematiky rizikového chování, přičemž někteří informanti poukazují na spojitost s nebezpečnými sporty a online riziky, což naznačuje jeho komplexní povahu. Shledáváme, že aktivní děti mají tendenci být disciplinovanější a mít vytvořený řád, což snižuje jejich riziko projevů rizikového chování. Nicméně, potřeba detailnějšího zkoumání této oblasti je patrná, neboť jedna z informantek naznačuje, že aktivní děti nejsou v ničem výrazně odlišné.

Odpovědi na TO v rámci DVC 2 odhalily, že nedostatek účasti dětí v zájmových kroužcích může vést k sociální izolaci a rizikovému chování. Finanční překážky, nedostatek motivace ze strany rodiny a tlak vrstevníků jsou hlavními faktory bránícími účasti dětí ve volnočasových aktivitách. Online aktivity a venkovní setkání jsou hlavními činnostmi, kterým se děti a mládež často věnují, s výrazným zdůrazněním rizik

spojených s digitální závislostí a omezením sociální interakce. Tyto výsledky ukazují, že děti a mládež, kteří nejsou zapojeni do zájmových kroužků, často upřednostňují online aktivity a venkovní setkání. Tento trend může vést k postupnému omezení osobních interakcí a vytváření digitální bubliny, což může negativně ovlivnit jejich fyzické a duševní zdraví. Dochází také k omezení rozvoje sociálních dovedností, což může mít dlouhodobé důsledky pro schopnost navazovat a udržovat zdravé vztahy ve skutečném životě.

V DC 3 informantky zdůrazňují význam zapojení dětí a mládeže do zájmových kroužků a aktivit pro prevenci rizikového chování. Tyto organizované aktivity poskytují prostředí, kde se děti učí pravidlům, získávají nové dovednosti a budují sociální vztahy. Zájmové kroužky jsou vnímány jako účinný nástroj pro podporu pozitivních změn v chování a prevenci rizikových situací. Je klíčové nabízet širokou škálu zájmových kroužků odpovídajících různým zájmům a potřebám dětí a mládeže. Spolupráce s rodiči a školami je důležitá pro motivaci dětí k účasti. Finanční podpora pro rodiny s nižšími příjmy může být rozhodujícím faktorem umožňujícím dětem účastnit se těchto aktivit bez ohledu na finanční situaci rodiny. Je nezbytné brát v úvahu individuální rozdíly mezi dětmi a mládeží a nabízet pestrou škálu možností, které podporují jejich osobní rozvoj.

Z odpovědí informantek na DC 4 vyplývá, že finanční situace rodiny hraje významnou roli při podpoře účasti dětí a mládeže ve volnočasových aktivitách. Rodiny s vyšším příjmem mají snazší možnost financovat tyto aktivity, zatímco rodiny s omezenými finančními prostředky čelí větším obtížím. Sociální kontext, rodinná podpora a rozhodnutí rodičů jsou rovněž klíčové faktory ovlivňující účast dětí v těchto aktivitách.

V rámci pátého dílčího cíle jsme zjistili, že sociální pracovníci mají potenciál podpořit motivaci dětí k účasti na volnočasových aktivitách. Nabízejí různé přístupy, jako je široká škála aktivit, motivace skrze odměny a soutěže, a zapojení do komunitních programů. Dále se zaměřují na individuální poradenství a podporu, aby identifikovali zájmy a potřeby každého jednotlivce a přizpůsobili nabídku aktivit. Spolupracují s dalšími organizacemi a poskytují informace o dostupných možnostech, aby podpora byla co nejefektivnější a dostupná co nejvíce dětem.

Naše zjištění naznačují, že sociální pracovníci hrají nepostradatelnou roli při podpoře dětí a mládeže v aktivním trávení volného času. Jejich přístup je založen na individualizované podpoře a spolupráci s dalšími organizacemi. Identifikace konkrétních služeb a překonání bariér, kterým děti čelí, jsou klíčové pro efektivní podporu smysluplně tráveného volného času.

Závěrem řečeno, z výsledků zpracovaných informací vyplývá důležitost posílení spolupráce mezi sociálními pracovníky, školami a místními organizacemi. Nezbytným prvkem je podpora nízkoprahových aktivit a programů, aby byly dostupné všem dětem bez ohledu na jejich finanční a sociální situaci.

V návaznosti na předchozí řádky si dovoluji říci, že se mi podařilo dosáhnout splnění hlavního výzkumného cíle skrze naplnění dílčích výzkumných cílů. Z výsledků zpracovaných informací vyplynulo, že sociální pracovníci vnímají volnočasové aktivity jako důležitý prostředek prevence rizikového chování u dětí a mládeže. Jako hlavní projevy rizikového chování identifikují šikanu, záškoláctví, užívání návykových látek a nadměrné používání mobilních telefonů. Navíc zdůrazňují, že aktivní děti mají tendenci být disciplinovanější a mít vytvořený řád, což snižuje jejich riziko projevů rizikového chování. Sociální pracovníci vidí zájmové kroužky jako účinný nástroj pro podporu pozitivních změn v chování a prevenci rizikových situací. Jejich přístup zahrnuje nabídku široké škály aktivit, individuální poradenství a spolupráci s dalšími organizacemi. Klíčovým faktorem je také poskytování finanční podpory pro rodiny s nižšími příjmy, aby měly děti možnost účastnit se těchto aktivit bez ohledu na finanční situaci. Celkově lze tedy říci, že výzkum úspěšně naplnil výzkumný cíl a poskytl důležité poznatky o vztahu volnočasových aktivit a prevence rizikového chování u dětí a mládeže z pohledu sociálních pracovníků.

Teoretický přínos bakalářské práce spočívá v možnosti poskytnout konkrétní doporučení a návody pro sociální pracovníky v oblasti práce s dětmi a mládeží. Tyto rady mají za cíl efektivněji integrovat volnočasové aktivity do jejich práce s dětmi a mládeží, s ohledem na prevenci rizikového chování. Kromě poskytování praktických rámců pro konkrétní intervence mohou tyto výstupy posloužit jako základ pro budoucí výzkum v sociální práci. A tím přispět k rozvoji poznatků o prevenci rizikového chování. Současně podpořit porozumění procesů vývoje dětí a mládeže a rozšíření povědomí o důležitosti volnočasových aktivit do práce s dětmi a mládeží pro prevenci

rizikového chování. Práce zároveň zdůrazňuje důležitost dalšího výzkumu v této oblasti, aby bylo možné lépe porozumět faktorům ovlivňujícím chování dětí a mládeže a navrhnout ještě účinnější intervence. Takový přístup může vést k posílení společenského povědomí a podpoře konstruktivních opatření ve prospěch dětí a mládeže.

Sociální pracovníci mají odborné znalosti a dovednosti, které jim umožňují identifikovat potřeby dětí a mládeže a navrhnout vhodné aktivity, jež budou podporovat jejich osobní rozvoj a zároveň jim poskytnou alternativní způsoby trávení volného času. Tímto způsobem mohou předcházet rizikovému chování, jako je například drogová závislost, kriminalita nebo školní neúspěch. Zaměření na volnočasové aktivity umožňuje dětem a mládeži zapojit se do konstruktivních a inspirativních činností, které podporují rozvoj jejich dovedností, sebevědomí a sociálních kompetencí. Tato aktivita také posiluje jejich pocit sounáležitosti s komunitou a přispívá k posílení ochranných faktorů, které brání jejich sklouznutí do rizikového chování.

Celkově lze tedy konstatovat, že pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity má potenciál posílit ochranné faktory a snížit rizikové chování u dětí a mládeže. Jejich angažovanost v této oblasti může vést k vytvoření zdravější a bezpečnější společnosti pro všechny její členy.

Ne vždy jsem od sociálních pracovníků dostala odpověď, kterou jsem očekávala, a plánovaný výzkum bohužel nebyl i přes počáteční domluvu realizován s několika sociálními pracovníky. Nicméně, na základě získaných informací jsem si dokázala odpovědět na daný cíl. A to, že podpora sociálních pracovníků v oblasti volnočasových aktivit může předcházet sociálnímu vyloučení. To je možné díky nabídce různorodých aktivit a programů pro děti a mládež. Tímto způsobem pomáhají vytvářet inkluzivní prostředí, které podporuje jejich osobní rozvoj a pocit příslušnosti.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

- ČERNÁ, A. 2013. Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. vyd. Praha: Grada.
- DOLEJŠ, M 2010. Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci
- FISCHER, S. a ŠKODA, J. 2014. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení, vyd. Praha: Grada. Psyché Grada.
- HARTL, P. 2004. Stručný psychologický slovník. vyd. Praha, Portál.
- HOFBAUER, B. 2004. Děti, mládež a volný čas. vyd. Praha: Portál
- JEDLIČKA, R. 2004. Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Vyd. Praha: Themis.
- KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. Psychologie zdraví. vyd. Praha: Portál.
- LANGER, Stanislav. 2008. Mládež problémová, její typy a možnosti uplatnění: diagnostické, výchovné a profesiografické modely. vyd. Hradec Králové: Kotva.
- MARTÍNEK, Z. 2009. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Vyd. Praha: Grada.
- MATOUŠEK, O. a kolektiv. 2010. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 2. Praha: Portál.
- MATOUŠEK, O. 2008. Slovník sociální práce. Vyd. Praha: Portál.
- MATOUŠEK, O. a kol. 2001. Základy sociální práce. Vyd. Praha: Portál.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. Primární prevence rizikového chování ve školství. Praha: Sdružení SCAN. Centrum adiktologie – Psychiatrická klinika. 1. LF UK v Praze.
- MIOVSKÝ, M. 2006. Kvalitativní přístup v psychologickém výzkumu. Praha: Grada.
- MUSIL, L. 2004. Ráda bych Vám pomohla, ale: Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman.
- NEŠPOR, K. 2001. Vaše děti a návykové látky, vyd. Portál.
- PÁVKOVÁ, J. 2014. Pedagogika volného času. Vyd. Praha: Univerzita Karlova.

- PÁVKOVÁ, J. 2008. Pedagogika volného času. Vyd. Praha: Portál
- PRŮCHA, J. 2009. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. Praha: Portál.
- REICHEL, J. 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada.
- REJZEK, J. 2008. Český etymologický slovník. vyd. Voznice: Leda.
- ŘÍČAN, P. 1995. Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. vyd. Praha: Portál.
- SOBOTKOVÁ, V. 2014. Rizikové a antisociální chování v adolescenci. vyd. Praha: Grada, Psyché.
- VÁGNEROVÁ, M. 2005. Školní poradenská psychologie pro pedagogy. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- VÁGNEROVÁ, M. 2004. Psychopatologie pro pomáhající profese. vyd. Praha: Portál.

Internetové zdroje:

ČASOPIS ZSFJU. 2014. *Časopis zsfju* [online]. © Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích: [24.7.2023]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/>

MÁCHOVÁ, Lenka. Existuje imunita proti chudobě? Několik poznámek k novým výzvám pro sociální práci. [online]. © *Sociální práce*. roč. 2021, [cit. 2024-02-03]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/>.

1. MŠMT. 2002. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže* [on-line]. © Praha: MŠMT [24.7.2023]. Dostupné z: www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/olnycas.pdf.

2. MŠMT. 2013-2023. *Zájmové a neformální vzdělávání* [online]. © Praha: MŠMT [24.7.2023]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/>.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 561/2004 Sb. Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Transformační tabulka (vlastní zdroj)

Tabulka č. 2: Charakteristika informantek (vlastní zdroj)

Seznam příloh

Příloha A: informovaný souhlas

Příloha B: přepis rozhovoru I5

Příloha A – Vzor informovaného souhlasu s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

INFORMOVANÝ SOUHLAS S POSKYTNUTÍM ROZHOVORU A DALŠÍCH INFORMACÍ PRO BAKALÁŘSKOU PRÁCI

Informovaný souhlas se týká bakalářské práce na téma „*Pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.*“

Výzkum je prováděn v rámci zpracování bakalářské práce na Filozofické fakultě Univerzity Hradec Králové.

Výzkum bude veden formou rozhovoru. Průběh rozhovoru bude nahráván a ze zvukového záznamu bude následně pořízen doslovný přepis, který bude dále analyzován a interpretován. Přepis rozhovoru bude důsledně anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v průběhu rozhovoru, a aby nebylo možné tyto osoby na základě přepisu identifikovat. V textu práce nebude tento informovaný souhlas uveden, pouze bude v příloze připojen vzor dokumentu.

Prohlášení:

- a) Souhlasím s poskytnutím rozhovoru a souvisejících informací.
- b) Bylo mi sděleno, jak dlouho bude rozhovor trvat a jaký bude mít průběh. Jsem seznámen/a s právem odmítnout odpovědět na jakoukoli otázku.
- c) Souhlasím s nahráváním následujícího rozhovoru a jeho následným zpracováním.
- d) Byl/a jsem obeznámen/a s tím, jak bude s rozhovory nakládáno a jakým způsobem bude zajištěna anonymita i po skončení rozhovorů, která znemožní identifikaci mé osoby.
- e) Dávám své svolení k tomu, aby výzkumnice použila rozhovor pro potřeby své bakalářské práce.
- f)

Děkuji, že jste věnovali pozornost těmto informacím a žádám vás o poskytnutí souhlasu s vaší spoluprací.

Datum: .....

Jméno a příjmení studenta/studentky: .....

podpis studenta/studentky: .....

Udělují souhlas mou spoluprací s výše uvedenou studentkou.

Podpis, informanta/informatiky: .....

Příloha B: Přepis rozhovoru

Jaký je pohled sociálních pracovníků na volnočasové aktivity jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.

Identifikační otázky:

- a) Jaké je Vaše pohlaví? žena
- b) Kolik je Vám let? 46
- c) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? magisterské
- d) Jak dlouho pracujete jako sociální pracovník? 6 měsíců v tomto pracovišti, 12 let v předchozím
- e) S jakou věkovou skupinou pracujete? 6-21

T: Dobrý den, děkuji za Váš čas a za ochotu mi poskytnout rozhovor. Ještě jednou se Vás zeptám, nevadí Vám, že si náš rozhovor nahrají?

I: Ne určitě mi to nevadí.

DVO1 – Zjistit, jak sociální pracovníci pohlížejí na důležitost smysluplně tráveného volného času jako prevenci rizikového chování u dětí a mládeže.

1. Jaké projevy rizikového chování se podle Vás u dětí projevují nejčastěji?

I: „Tak soudě podle zkušeností tady v nízkoprahu, tak jsou to vesměs závislosti (THC, nikotin, sítě), potom také záškoláctví, ale i šikana.“

T: “ A jak si to vysvětlujete, že to jsou zrovna tyto druhy rizikového chování. “

I: „Myslím, že to nějak kopíruje tu realitu, která je všude. Není to, že by to tady bylo vyloženě v něčem jiné. Jsou to asi takové věci, ke kterým snadněji sklouznou, možná i s ohledem na tu dostupnost. “

2. V čem jsou podle Vás výrazně jiné děti a mládež, kteří aktivně tráví volný čas než ostatní děti?

I: “ To je moc dobrá otázka. Když přemýšlím třeba i se zkušenostmi se svými dětmi, které aktivně sportují, tak si myslím, že to určitě vede k disciplíně. A možná i to, že děti, které tráví svůj volný čas aktivně jsou zvyklé někdy dělat věci, do kterých se jim úplně nechce. A to vede k té disciplíně. Určitě sem patří i větší vytrvalost, sebekázeň a možná i nějaký cíl. Kdežto děti, které se tak jako plácají od něčeho k něčemu, tak tohle nemají. U těch

týmových sportů je důležitý i ten kolektiv. Je to už něco, na co jsme více zvyklí. Dokážou mezi sebou i lépe komunikovat.“

3. Jak můžete ovlivňovat volnočasové aktivity dětí?

I: “No tak u nás v nízkoprahu tou nabídkou. My tady máme docela hodně místností, výtvarku, tělocvičnu, cvičnou kuchyni, hudbmu, kde máme klávesy, máme i boxovací pytle. Máme i hodně klientů, kteří chodí na Active club na box. A to je opravdu hodně baví. A tady je velká podpora i té rodiny, protože například tátové taky boxují nebo v minulosti boxovali. A rády se tomu věnují i děvčata. Všechno si děti u nás můžou vyzkoušet a můžou si to vyzkoušet i sami, že u toho nemají třeba to publikum. Můžou se tam sami zavřít a mají šanci si to vyzkoušet. Takže si myslím, že u nás je to rozhodně tou nabídkou. A i to, že je k tomu vedeme. A my tady máme třeba hodně holčiček, které tady tančí, takže si pak pustí hudbu a tancují před zrcadlem a je vidět, že je to hodně baví. Ale zároveň nenabízíme úplně nějakou aktivitu, že by se třeba v pondělí tancovalo nebo tak, je to fakt úplně volnočasové, ale mají možnost si to vyzkoušet a potom se posunout někam dál.“

DVO2 – Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří nenavštěvují zájmové kroužky.

4. Jak vnímáte ohrožení dětí a mládeže, které nenavštěvují žádné zájmové kroužky rizikovým chováním?

I: „Hlavně mi přijde, že je nic nebaví. Že se tak jako plácají od jednoho k druhému. Jsou to i často děti, které u nás třeba využívají počítačovou místnost, kam si jdou zahrát hry. Nemají prostě ten cíl.“

T: “ A proč si myslíte, že tomu tak je? “

I: „Podle mě tam možná chybí ten základ v tom hraničním věku, jako něco, co by si vzali za své, aby se do toho naplno ponořili. Myslím si, že ten základ je opravdu v té rodině. Je potřeba aby ta rodina to dítě k tomu vedlo. Když rodič tráví volný čas na gauči, tak to dítě bude úplně jiné než dítě, které má aktivní rodiče. Myslím si, že to je i o tom, co tomu dítěti nabízí, co to dítě vidí a také je to hodně o těch kamarádech, nebo i o kolektivu. Měl by to být kolektiv, kde se to dítě cítí dobře, kde mu říkají, že mu to jde a kde jsem součástí toho týmu. To si myslím, že může těmto dětem chybět. Ale některý to mohou najít u nás v nízkoprahu, že sem jdou třeba za kamarády, mají tady tu komunitu,

což je vlastně také smysluplné trávení volného času, sice ne úplně v té sportovní aktivitě, ale že si tady taky mohou něco najít. “

5.Existují podle Vás překážky, které nedovolují těmto dětem a mládeži trávit čas volnočasovými aktivitami?

I: No, někdy to je možná fakt taková ta lenost a ne disciplína. Že se jim nic nechce. Možná fakt i to nepodnětné prostředí, že neví, co jiného by mohli dělat, protože si to třeba ani nikdy nezkusili, nikdo jim to nenabídnul. Takže rozhodně podpora rodičů. Nabízí se i ty finance. Ale nemyslím si, že by finance byly v dnešní době ten největší problém díky tomu, že opravdu existuje spousta projektů, které jsou buď zdarma anebo mám pocit, že i tím, jaká je dobrá situace v zaměstnanosti, že to úplně není vždycky o tom, že ty peníze nejsou. Někdo je třeba není ochotný je investovat do toho sportu. Ty sporty jsou hodně drahý, například třeba hokej. Ale také to je ten čas těch rodičů, to mohou být také překážky. Protože je potřeba, aby ten rodič to dítě na ten trénink vozil, pokud to je dál. Poté u některých sportů to jsou i víkendové závody a zápasy. Tam ten rodič s tím dítětem taky musí jet. Nebo aspoň minimálně musí zajistit, aby se ta to dítě dostalo. A ve chvíli, kdy tráví rodiče víkendy jinak, tak nemusí chtít v tomhle ohledu ustoupit. Nebo třeba rodič musí o víkendu do práce. Potom to dítě vypadne z těch turnajů a závodů, nebo nemá motivaci pro ty tréninky, tak to potom může být velký problém. Myslím si, že je hodně důležitá i ta psychická a fyzická podpora. “

6.Jakým činnostem se podle Vás věnují děti a mládež, které nedochází do zájmových kroužků?

I: “ No je možné, že někteří si najdou něco smysluplnějšího i doma, že jsou aktivity, které se dají dělat doma. Teoreticky i v počítačových hrách by mohli být i dobrý. A všechny počítačové hry nejsou hned špatné, třeba se hrají různé online turnaje. Určitě lepší jsou ty pestřejší aktivity, kde se pohybují a jenom nesedí, ale zase to nechci úplně zavrhnout. No ale takoví ti, kteří opravdu nedělají vůbec nic mi přijde, že se jenom tak plácají od jednoho k druhému. My i chodíme do terénu v rámci práce v nízkoprahu, a často potkáváme pár míst, máme tady lokalitu Stalingradu, kde oni stojí na veřejnosti a ni nedělají. Sice si povídají, což je vlastně fajn, ale vlastně to je takové plácání. V dnešní době se děti ani moc nemudí. Jsou na těch sociálních sítích, a to jim bere spousta času. No a potom určitě ty patologické jevy. Třeba kouření, nemusí ani vědět co s časem, nebo to může být i takový životní styl. “

DVO3 – Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na riziko ohrožení spojené s rizikovým chováním u dětí a mládeže, kteří navštěvují zájmové kroužky.

7. Jaký má podle Vás vliv účast dětí a mládeže v zájmových kroužcích na prevenci rizikového chování?

I: „Asi to tady už padlo víckrát, že tam určitě najdou smysluplné trávení volného času, mají nějaký cíl. A myslím si, že jim to dá pak i hodně do života.“

T: „Myslíte si, že se třeba nějak projevuje ten organizovaně trávený volný čas třeba na zlepšení problému v tom chování?“

I: „Podle mě, když se dostanou do dobrého kolektivu, který je třeba namotivuje k tomu třeba nekouřit, nepít alkohol. Tak teoreticky je ty patologické jevy můžou potkat i v těch kroužcích. Ale myslím si, že obecně děti, které sportují tak se snaží i žít zdravě. Já to hodně vidím i u těch kluků, který od nás chodí na ten box. Hodně tady místo tráví frčí proteiny. Ale hodně se i věnují tomu, co jí, hodně se hlídají. Je možné, že to je i ten dobrý vliv toho trenéra, který podle mých informací je také z romské komunity. A mám pocit, že je vede i tímto směrem. Jak pečovat o to tělo, jak správně jíst. Ale na druhou stranu tady máme i děti, které to až moc přepálí a vyhoří, protože těch kroužků mají moc.“

8. Jak se domníváte, že by bylo možné děti s mládež k volnočasovým aktivitám motivovat?

I: „Tak jednoznačně rodiče, který je od malička vedou k něčemu. Potom kamarádi. A určitě je spoustu programů od nízkoprahu až po sportovní střediska. Ale za mě je fakt hodně důležité mít nějakého toho partnera, kamaráda, který tam chodí s ním. A také ty kroužky dětem nabízet. Myslím, že hodně i ve škole mají možnosti si to zkusit, a hlavně je vždycky hodně důležitá ta osoba, která to vede a nabízí. Jestli je spíš motivující a podnětná anebo je to někdo otrávený, a tím pádem to nebude bavit ani mě. To je základ všeho. Ať už ve škole, nebo i v zájmových útvarech. Nebo tady máme nějaká projekt pro romskou komunitu, kdy holky chodí tancovat do “Orlovny“. A hlavně tam jde zase ta celá jejich komunita.“

9. Jaké volnočasové aktivity děti podle Vás preferují?

I: „Já bych obecně řekla, že aktivity, které děti baví. Protože když je to baví, tak jsou v nich i dobrý. Já mám pocit, že u nás jsou nejvíce oblíbené určitě tanec i box. Ale jinak

vím, že někteří ještě chodí na florbal. Máme tady i nějaké gymnastky a rychlobruslařky. My tady máme ze všech klientů asi třetinu ukrajinských dětí a zrovna ty jsou hodně na tu gymnastiku a rychlobruslení. Celkově bych řekla, že to jsou spíš ty sportovní aktivity. Možná někdo málo na flétnu, ale spíš to jsou ty sportovní aktivity. Těch, co se věnují hudbě je určitě méně. Ale určitě mají možnost si tu vyzkoušet i různé výtvarné techniky. A taky je to poměrně dost baví. V období před Vánoci vyráběli i dárečky.“

DVO4 – Zjistit, jaký pohled mají sociální pracovníci na důležitost rodičovské výchovy (způsob výchovy, životní styl, vzor) v oblasti rizikového chování dětí a mládeže.

10. Jak vnímáte rozdíl v přístupu k volnému času u rodičů rozličných rodin?

I: „ Já si opravdu myslím, že ta rodina hraje strašně důležitou roli. Protože ty děti vesměs dělají to, co vidí doma. A když to dítě vidí, že rodič po práci přijde domů a jenom leží u televize, tak pro to dítě to je taky nějaký signál. Nebo zase naopak, když ty rodiče s nimi ty aktivity dělají, tak děti k tomu mají úplně jiný vztah. Proto si myslím, že tohle je opravdu zásadní. Oni si potom najdou nějakou tu cestu, ale ten základ je důležitý a je v té rodině. Je možné, že si to ty děti potom někdy vyzkouší. Že je k tomu třeba přivedou potom někdy kamarádi. Ale spíš bych řekla, že to víc vychází z té rodiny. Že když jste ze sportovní rodiny, tak to dítě má nějaký předpoklad k tomu. Nemusí to být hned nějaký sport. Může to být třeba jenom i jízda na kole nebo turistika. Ale to je zase hodně těžký, protože někdy ta rodina může vypadat úplně v pohodě, ale v pohodě nemusí být. Ale musí mít rodiče k tomu volnému času i nějaký přístup. V rozličných rodinách může to být opravdu obrovský rozdíl. A ne vždy to souvisí s nějakým postavením, někdy to nemusí souviset ani s financemi. Je to i hodně o tom, jak jsou ty rodiče postavení. Ale myslím si že ta podpora, i tak psychická podpora je od těch rodičů hodně důležitá. Mluvit s ním a ptát se ho. I když s tím dítětem nemůžu kvůli různým důvodům třeba jezdit na ty víkendové zápasy, tak ho aspoň nějak motivuji a podpořím. Vždycky to nemusí být o tom, že rodiče nemají peníze. Ale může to být třeba i kvůli tomu, že ti rodiče jsou nastavený trochu jinak.“

11. Jak vnímáte ochotu rodičů se podílet na organizaci a plánování volnočasových aktivit dětí a mládeže?

I: „Tady mám opravdu zkušenosti jenom ze soukromí, protože do nízkoprahu rodiče nechodí. A některý děti sem dokonce i chodí jako, že to ti rodiče neví. To je vlastně i

trochu jeden z principů nízkoprahu, že jim tady zaručujeme tu anonymitu. My jim teda vždycky doporučujeme, ať to radši řeknou, protože vždy je lepší, když ten rodič ví, kde to dítě je. Ale je to vlastně něco, co je pravidlem nízkoprahu, že ti rodiče ani nikdo jiný se nedozví, pokud oni s tím nebudou souhlasit anebo není žádná vyšší síla, že musí být oznamovací povinnosti, tak my jim tady garantujeme tu anonymitu. Takže většinou ty rodiče neznáme. Víme něco například jenom z toho, co nám třeba vypráví. Ale jinak si myslím, jak jsem říkala u té 10. otázky, že to je podle mě prostě základ.“

12. Jak se domníváte, že může podpora/nepodpora ze strany rodiny ovlivnit schopnost dětí a mládeže najít smysluplné aktivity?

I: „Už jsme o tom i mluvily. Ta rodina je opravdu zásadní. A o to víc, když to chtějí posunout do nějaké vyšší úrovně. Ale určitě je důležitá u nějakého týmového sportu i ta komunita těch rodičů. Jestli si jsou ty rodiče schopni navzájem pomoci.“

DVO5 – Zjistit, jaký mají sociální pracovníci pohled na bariéry pro smysluplné trávení volného času a jak, by je mohli sociální pracovníci pomoci odbourat.

13. Jak můžete jako sociální pracovník pomoci nalézt motivaci k účasti na volnočasových aktivitách?

I: “ Tak my celkově pracujeme s klienty motivačním způsobem. Takže jednak je můžeme podpořit v rámci rozhovoru a co se týká těch volnočasových aktivit, tak u nás je to tím, že si to může vyzkoušet a když jim to jde, tak je můžeme namotivovat, aby se ten talent rozvíjel dál.“

14. Jaké konkrétní služby by mohly pomoci překonávat bariéry a podpořit smysluplné trávení volného času?

I: „Já si myslím, že to je i myšlenka těch nízkoprahových klubů. Že sem opravdu může přijít úplně každý, který splňuje nějaké kritéria pro ty kluby. My máme mladší a starší kluby. Těm dětem tady vlastně zaručujeme nějaké možnosti i možnosti si všechno vyzkoušet. To bych řekla, že už je myšlenka toho nízkoprahu sama o sobě. Nabídnout smysluplné trávení volného času, kdy vlastně ty bariéry nemáme tím, že jsme nízkoprah. Sem opravdu může přijít úplně každý, kdo splňuje tu věkovou kategorii. A potom žádné jiné limity vlastně nejsou. Musí se dodržovat pravidla, které tady máme. A co se týká jiných organizací, tak si myslím, že z mého pohledu je ta nabídka dobrá. Hodně se mi právě líbí ty programy, které zvýhodní i ty rodiny s nižší sociálně-ekonomickou úrovní.“

15. Jaké jsou největší překážky, kterým děti a mládež čelí při volnočasových aktivitách?

I: „Za mě to bude asi zase ta rodina, situace v té rodině. Ta podpora a celková motivace k tomu někam chodit. A rozhodně taky ta nabídka, protože když by tady třeba nebylo nic, tak ty děti nemají kam chodit. A je to jedno jestli to je nízkoprah nebo nějaké sportovní centrum, středisko. Takže ta nabídka bude taky hodně důležitá. Třeba si můžou myslet, že jsou dobrý, že hezky malují, ale potřebují to někam posunout, ale když nebudou mít kam jít, tak to nebudou mít kam posunout. Nebo naopak, když ho ta rodina nebude nijak podporovat anebo když to dítě vůbec nebude motivované někam jít. Protože když třeba neustále poslouchá, že nic neumí, že nikam nechodí, že nic nezvládne, tak už ani nebude mít chuť zkusit něco nového. Takže určitě to podporující prostředí ze strany rodičů, školy, kamarádů. Podle mě je opravdu hodně důležité, koho to dítě potká. Protože třeba ve výtvarce mají kreslit obrázek a jemu se povede a učitelka, která bude podporující a motivační a uvidí, že tam je třeba nějaký základ talentu, tak to může třeba někam posunout. Ale když do toho to dítě dá všechno a sice může to vypadat různě, ale pro něj je to prostě úžasné a dostane zpětnou vazbu, že to není vůbec dobré, tak to není dobře a stejně se nikam neposune i kdyby mohl. Takže podle mě i ty vjemy, které dostává z venku.“

T: Toto byla má poslední otázka. Děkuji Vám, že jste si na mě udělala čas a byla ochotná mi poskytnout rozhovor.

I: Nemáte zač. Já také děkuji, bylo to zajímavé.